

Heidi Saukko

Perhesijoitusten purkautuminen sijaisvanhempien kokemana

Opinnäytetyö

Syksy 2019

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden laitos

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Heidi Saukko

Työn nimi: Perhesijoitusten purkautuminen sijaisvanhempien kokemana

Ohjaaja: Tiina Tiilikka

Vuosi: 2019 Sivumäärä: 52 Liitteiden lukumäärä: 2

Lastensuojelun perhesijoitusten purkautumisia on tutkittu lähinnä purkautumiseen johtaneiden syiden ja niiden ehkäisemisen näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sijaisvanhempien ajatuksia ja tunteita eli kokemuksia perhesijoituksen purkautuessa suunnittelemattomasti. Opinnäytetyön tavoitteena oli nostaa esiin sijaisvanhempien ääni, joka vaitiolovelvollisuuden takia jää usein muilta kuulematta.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa tuodaan esiin perhesijoitukseen keskeisesti liittyviä seikkoja, kuten mitä perhehoidolla Suomessa tarkoitetaan ja kuka on perhehoitaja. Teoriaosuudessa käydään läpi myös perhehoitoa määrittäviä lakeja, joita ovat esimerkiksi lastensuojelulaki sekä perhehoitolaki. Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto on kerätty avoimina haastatteluina sekä kirjallisina sijaisvanhempien tuotamina kertomuksina. Haastateltavat ovat eri puolelta Suomea. Tutkimuksessa sovelletaan narratiivista lähestymistapaa.

Tutkimustuloksista selvisi, että sijaisvanhemmat kokevat perhesijoituksen purkautumisen eri tavoin, vaikka olosuhteet ja syyt sijoituksen purkautumiselle olisivatkin samankaltaiset. Syitä tähän olivat esimerkiksi sijoitettujen lasten erilaiset taustat ja haasteet, sijoitukseen liittyvien muiden henkilöiden roolit sekä sijaisvanhempien oma persoonallisuus. Koetut tunteet olivat kuitenkin keskenään yhteneviä. Niistä vahvimmin nousi esiin epäonnistumisen ja pettymyksen tunteet, mutta toisaalta myös toivo siitä, että sijaisvanhempana on saanut jättää positiivisen jäljen sijoitetun lapsen elämään.

Avainsanat: sijaisvanhempi, sijoituksen purkautuminen, narratiivisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Bachelor of Social Services

Author: Heidi Saukko

Title of thesis: The Breakdown of a Family Placement from the Perspective of Foster Parents

Supervisor: Tiina Tiilikka

Year: 2019 Number of pages: 52 Number of appendices:2

The breakdown of child welfare family placement has been studied mainly from the perspective of the causes leading to the breakdown and its prevention. The purpose of this thesis was to explore thoughts and feelings, hence the experiences of the foster parents in the case of an unplanned dissolution of a family placement. The aim of this thesis was to bring forth the foster parents' voice, which often stays unheard due to the obligation of confidentiality.

The theory part of the thesis presents concepts that are central to family placement, such as what is meant by family care in Finland, and who is a family foster parent. The theory section also reviews the laws governing family care, such as the Child Welfare Act and the Family Care Act. The research is qualitative, and the material was collected through open interviews and written reports produced by foster parents. The interviewees are from all over Finland. The study presents a narrative approach.

The research results indicate that foster parents experience the breakdown of the family placement in different ways, even if the circumstances and reasons for the breakdown are similar. The reasons for this were, for example, the different backgrounds and challenges of the children placed, the roles of other people involved in the placement, and the personalities of the foster parents. However, the emotions experienced by the foster parents experienced were similar. The most prominent of them were feelings of failure and disappointment, but also the hope that the foster parent could leave a positive experience in the life of the child placed in care.

Keywords: Foster parent, The Breakdown of the family placement, narrativity

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	8
2.1 Opinnäytetyön lähtökohta ja tutkimuskysymykset.....	8
2.2 Narratiivisuus tutkimusmenetelmänä.....	8
2.3 Aineiston keruu.....	10
2.4 Aineiston analyysi.....	11
2.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	13
3 PERHEHOITO KÄSITTEENÄ JA PROSESSINA.....	15
3.1 Perhehoito Suomessa.....	15
3.2 Perhehoitoa säätelevä lainsäädäntö.....	16
3.2.1 Lastensuojelulaki perhehoidon taustalla.....	16
3.2.2 Perhehoitolaki perhesijoituksen määrittäjänä.....	17
3.3 Sosiaalityöntekijä perhesijoituksen prosessissa.....	18
3.4 Perhehoidon sijoitusten purkautuminen.....	19
4 SIJAISVANHEMMUUS OSANA LASTENSUOJELUA.....	20
4.1 Sijaisvanhemmuus käsitteenä.....	20
4.2 Matka sijaisvanhemmuuteen.....	20
4.3 Yhteistyö syntymävanhempien kanssa.....	21
4.4 Kiintymyssuhde teoriana ja sen merkitys perhesijoituksessa.....	22
5 SIJAISVANHEMPIEN KERTOMUKSIA SIJOITUKSEN PURKAUTUMISESTA.....	25
5.1 Taustat sijoitukselle ja sijaisperheen tilanne sijoituksen alkaessa.....	25
5.2 Sijoituksen sujuminen ennen purkautumista ja ajatuksia tulevaisuudesta.....	26
5.3 Käännekohta sijoituksen purkautumiselle.....	30
5.4 Sijaisvanhempana toimiminen ja sijoituksen purkautumisen kokemus.....	33
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
7 POHDINTA.....	45

LÄHTEET	47
LIITTEET	52

1 JOHDANTO

Elämäni aikana olen ollut usein tekemisissä sijaisperheiden kanssa ja seurannut heidän elämäänsä ja työtään toisinaan hyvinkin läheltä. Itse olen työskennellyt sijoitettujen lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä parissa lastensuojelulaitoksessa. Opinnäytetyön aihetta miettiessäni tuntui luontevalta tehdä tutkimus, joka koskettaa jollain tavoin lastensuojelun perhetyötä. Tutkimuskohteeksi tarkentui lastensuojelun sijaishuolto perheissä toteutettuna ja tuossa prosessissa se tilanne, jossa sijoitus perheessä syystä tai toisesta katkeaa.

Tutustuessani aiheesta tehtyihin tutkimuksiin huomasin, että perhesijoitusten purkautumisten syitä on Suomessa kyllä tutkittu, kuten myös sitä, minkälaista tukea sijaisvanhemmat ovat saaneet ennen ja jälkeen sijoituksen päättymisen. Esimerkiksi Hanhinen (2014) on tutkinut pro gradu -työssään perhehoidon katkeamisen syitä käyttäen aineistonaan sijoituksista kerättyä sosiaalihuollon dokumentointia. Minua kiinnosti edelleen sijoituksen purkautumiseen johtaneet syyt, mutta vielä enemmän sijaisvanhempien kokemus sijoituksen purkautumisesta, ja niinpä halusin tehdä oman tutkimukseni nimenomaan siitä tulokulmasta.

Valkonen ja Jenhunen (2016) ovat tarkastelleet tutkimuksia perhehoidosta useissa eri maissa. Heidän käyttämänsä laaja aineisto sisältää myös itseäni kiinnostavaa materiaalia juuri sijoituksen purkautumiseen liittyvistä tunteista ja kokemuksista. Erytisesti näitä sijaisvanhempien kokemuksia kuvaavat Khoo ja Skoog (2014), joten oman aiheeni tarkasteluun toi lisää mielenkiintoa myös kansainvälisen vertailuaineiston näkökulma.

Vuonna 2018 kotinsa ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 18 544 lasta ja nuorta (Lastensuojelun käsikirja). Näistä 7 721 oli sijoitettuna perhehoitoon (Lastensuojelu 2018). Koska voimassaolevan ohjeistuksen mukaan ensisijainen vaihtoehto kodin ulkopuolelle sijoitettaessa tulee olla perhesijoitus, on sijaisvanhempia koskeva tutkimus ajankohtainen.

Opinnäytetyössäni kerron ensin työn tarkoituksesta sekä käyttämästäni tutkimusmenetelmästä. Kerron aineiston keräämisestä, sen analysoinnista sekä avaan työn eettisiä ja luotettavuuteen liittyviä seikkoja. Teoriaosuudessa esittelen käsit-

teinä perhehoitoa ja sijaisvanhemmuutta sekä niihin vaikuttavia lakeja. Esittelen myös joitain aineistosta nousevia taustoitusta vaativia seikkoja. Teoriaosuuden jälkeen tulosluvussa käyn läpi analyysin pohjalta saadut tulokset. Tämä luku on se, jossa sijaisvanhempien ääni ja kokemus tulevat kuulluksi ja näkyväksi. Johtopäätöksissä vedän tutkimustulokset yhteen tutkimuskysymysten pohjalta. Lopuksi pohdin opinnäytetyön tekemiseen liittyviä seikkoja paitsi oman oppimisen ja matkani kannalta myös peilaten niiden hyödyllisyyttä sosiaalityön kentällä ja erityisesti sijaisvanhemmuuden suhteen.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerron opinnäytetyön tarkoituksesta, esitän tutkimuskysymykset sekä esittelen valitsemani tutkimusmenetelmän. Sen jälkeen kuvailen aineiston keräys- ja analysointivaihetta ja lopuksi käyn läpi tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä seikkoja.

2.1 Opinnäytetyön lähtökohta ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena on saada selville sijaisvanhempien käsityksiä tilanteessa, jossa perhesijoitus katkeaa ennakoimattomasti. Päämääränäni ja siten tutkimusongelmani on saada esiin ensisijaisesti sijaisvanhempien kokemus sellaisena kuin he sen näkevät. (Kananen 2014, 36.)

Opinnäytetyössäni pyrin vastaamaan siihen, minkälaisia merkityksiä sijaisvanhemmat samankaltaisissa elämäntilanteissa kokemukselleen asettavat ja miten he sen ymmärtävät (Perttula 2009, 116–117). Niin ikään sijaisvanhempien kokemat tunteet ovat minulle tärkeitä. Haluan tuoda ne näkyviin opinnäytetyössäni ja antaa näin äänen monesti vaitiolovelvollisuuden takia kuulematta jääville sijaisvanhemmille (Perttula 2009, 124.).

Tutkimuskysymykset ovat:

- Miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet perhesijoituksen katkeamisen?
- Miten ja millaisesta tapahtumasta sijaisvanhemmat puhuvat kertoessaan purkautumisesta prosessina?

2.2 Narratiivisuus tutkimusmenetelmänä

Tein opinnäytetyön kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena soveltaen narratiivista lähestymistapaa. Malli sopii tutkimukseen hyvin, koska sen lähtökohtana on todellisen elämän tutkiminen. Laadullinen tutkimus korostaa tutkittavien ääntä ja esille tulleet asiat määrittävät tutkimuksen suunnan suunnitelman mukautuessa

joustavasti. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut todentaa mitään voimassaolevaa teoriaa tai oletusta vaan tuoda esiin tutkimuskohteena olleet tapahtumat sellaisena kuin haastateltavat ovat ne kokeneet. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Pohtiessani, miten tavoitan parhaiten sijaisvanhempien kokemuksen sijoituksen purkautumisesta, totesin saavani tiedon parhaiten kuuntelemalla heidän oman kertomuksensa tapahtuneesta. Haastattelutilanteelle on tyypillistä, että puheessa vaihtelevat kysymykset ja vastaukset, eikä tuotettu puhe ole niin ollen kertomus vaan dialogi. Kuitenkin erityisen tapahtuman kohdalla haastateltava lähtee helposti kerronnallistamaan kokemustaan pidemmin. (Hirsjärvi ym. 2009, 217.)

Koska tämän opinnäytetyön tavoite oli nimenomaisesti yhden merkittävän tapahtuman tutkiminen, halusin antaa haastateltavien kertoa oman kertomuksensa mahdollisimman vapaasti puheen keskeytymättä. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) toteavat narratiivisen tarkastelutavan sopivan mainiosti juuri tällaiseen tilanteeseen, kun ollaan kiinnostuneita yksilöiden vapaasti kertomista henkilökohtaisista elämänkokemuksista. Tämä vahvisti ajatukseni päätyä narratiiviseen lähestymistapaan.

Tämän tutkimuksen suhde kertomuksiin eli narratiiveihin on niiden käyttäminen tutkimusaineistona, ei uuden kertomuksen luominen tulosten esittelyssä (Vähämä 2008, 32). Vaikka aikomukseni ei ollut käyttää narratiivin käsitettä perinteisesti määriteltynä, jolloin narratiiviin kuuluu aina alku, keskikohta eli ongelma, sekä loppu, käytännössä jokaisessa aineiston tarinassa kertomuksen kriteerit täyttyvät. Käytössäni on Hermanin (2009, 17 – 22) kertomuksen ulottuvuudet, joita ovat tilanteisuus, ajallisuus, käännekohtat ja kokemus, ja tuloksia etsiessäni ja analyysivaiheessa hyödynnän vahvasti näitä elementtejä.

Hyvärinen ja Löyttyniemi (2005, 189) näkevät kertomukset vuorovaikutuksen välineenä, joiden avulla voidaan auttaa toisia ymmärtämään kokemuksia paremmin. Yrjänäinen ja Ropo (2013, 24) kuvailevat elämäkerrallisen narratiivin eli kertomuksen muodostuvan siten, että ihminen tulkitsee henkilökohtaiset tapahtumat kokemuksiksi ja muodostaa näin merkityksistä koostuvia omia kertomuksiaan.

2.3 Aineiston keruu

Alkuperäinen ajatus oli kerätä aineisto internetin keskustelupalstoilta seuraamalla sijaisvanhempien keskustelua sijoitusten purkautumisista. Huomasin kuitenkin, että joko sijaisvanhemmat noudattavat vaitiolovelvollisuuttaan kovin tunnollisesti tai en vain löytänyt reittiä oikeille palstoille aineiston kannalta, sillä tällä tavoin aineistoa ei kertynyt käytännössä lainkaan. Halusin kerätä aineiston sen arkaluontoisuuden takia ympäri Suomea, joten hain tutkimuskehykseen sopivia sijaisvanhempia laittamalla Facebookissa oleville sijaisvanhempien ryhmille informaatiota tutkimuksesta ja pyynnön osallistua tutkimukseeni. (Liite 1.)

Aineistoa oli tarkoitus kerätä joko haastattelujen kautta tai tutkimukseen osallistuvien tuottaman oman tekstin avulla. Oma kirjallinen tuotos oli mahdollista lähettää sähköpostitse. Tekstin tuottamisen tueksi annettiin luettelo tutkimuskysymyksistä, joihin tekstin toivottiin vastaavan. Samoja kysymyksiä käsiteltiin haastattelutilanteissa ja lista kysymyksistä lähetettiin haastateltaville etukäteen. (Liite 2.) Haastattelut pyrittiin pitämään mahdollisimman avoimina, niin että haastateltavan oma kokemus ja sen kertominen pysyy pääosassa. Aineiston keruuseen käytettiin narratiivista lähestymistapaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 218.)

Aluksi tarkoitus oli käyttää laadullisen haastattelun välineenä teemahaastattelua. Ymmärsin kuitenkin pian, että teemahaastattelun avoimeksikin tarkoitetut kysymykset rajaavat haastateltavien oman kokemuksen kertomista liikaa ohjaamalla vahvasti haastattelun suuntaa, joten päädyin narratiiviseen tutkimukseen paremmin sopivaan avoimeen haastatteluun (Laine 2010, 37). Haastattelun aikana haastateltava kertoi oman tarinansa ja kokemuksensa haastattelijan toimiessa lähinnä kuuntelijana. Ainoastaan, mikäli jokin oleellisista kysymyksistä oli jäämässä kokonaan käsittelemättä, pyydettiin haastateltavaa miettimään, olisiko aiheesta kerrottavaa.

Aineisto koottiin vuoden 2016 aikana laajalla alueella Suomessa, ja se koostuu neljästä haastattelusta ja kahdesta sijaisvanhemman kirjallisesta, sähköpostitse lähetetystä vastauksesta. Yhdessä haastattelussa oli läsnä kumpikin sijaisvanhemmista, muissa sijaisäiti yksinään. Yhteensä aineisto koostuu siis seitsemän sijaisvanhemman kertomuksista. Haastatteluista yksi toteutettiin puhelimitse.

Haastattelut tallennettiin äänitallenteena tietokoneelle ja/tai kännykälle. Kirjallisesti tuotettua aineistoa kertyi kahdesta erillisestä tekstistä yhteensä kuusi sivua. Haastattelut litteroitiin kirjalliseen muotoon ja niistä kertyi tekstiä yhteensä 64 sivua (Arial 12, riviväli 1). Haastattelut toteutin yhdessä työparini kanssa, joka sittemmin jättäytyi pois opinnäytetyön prosessista, ja jatkoin työn muilta osin loppuun yksin.

2.4 Aineiston analyysi

Opinnäytetyötä varten kerätty aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Jos kertyneestä aineistosta halutaan löytää vastaukset tutkimusongelmiin ja kirjoittaa ne selkeään muotoon, on aineisto analysoitava. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.)

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin sekä kirjallisessa että suullisessa muodossa haastattelun keinoin. Jotta näitä eri muodoissa olevia aineistoja voitaisiin vertailla ja analysoida, oli ne muutettava keskenään samaan muotoon. Litteroin eli muutin haastattelut kirjalliseen muotoon sanatarkasti analysoinnin helpottamiseksi. Koin sanatarkan litteroinnin olevan tärkeää saavuttaakseni analyysivaiheessa mahdollisimman hyvin haastattelutilanteeseen liittyvät tunnesävyt. Koodasin haastattelut ja tekstinä tuotetut kertomukset.

Litteroidut haastattelut merkitsin järjestyksessä H1, H2, H3 sekä H4 siten, että H-kirjain kuvaa haastattelua ja numero haastattelun järjestysnumeroa. Yhdessä haastattelutilanteessa kertojia oli kaksi, ja vaikka litteroidussa tekstissä vastaajat on esitetty kahtena henkilönä, en tulosluvussa erittele heitä, vaan lainaukset on merkitty haastattelun järjestysnumeron mukaan. Näin siksi, että kysymyksessä on sijaisvanhempien yhteinen kertomus. Sähköpostitse saadut jo valmiiksi kirjallisessa muodossa olleet kokemukset on merkitty muotoon T1 ja T2. Näitä merkintöjä käytän myös myöhemmin tekstissäni esiintyvissä lainauksissa.

Järjestelin ja luokittelin aineistoa alustavasti tietokoneella ja sitten tulostettujen tekstisivujen avulla. Käytössäni ei ollut erillistä tietokoneohjelmaa analyysin tekemiseen. Tämän jälkeen aloin tulkita tuloksia ja tarkastella, mitkä asiat aineistosta nousivat erityisesti esiin. Etsin tapahtumia ja merkityksiä, jotka olivat tärkeitä tutkimuskysymysten kannalta. Kiinnitin huomiota toistuvuuksiin ja asioiden esiintymi-

siin yhdessä vertailemalla tutkimusmateriaalia keskenään. Tiivistin esiin nousseita asioita tekstin marginaaliin luokittelun ja vertailun helpottamiseksi, erottelin niitä myös käyttämällä värikoodeja. Otsikoin myös yksittäin esiintyviä seikkoja, joiden arvelin olevan oleellisia tutkimuskysymysten kannalta. (Hirsjärvi & Hurme 2011; Kananen 2014, 99-104.)

Koska kyseessä on narratiivinen tutkimus, halusin perehtyä kerättyyn aineistoon mahdollisimman avoimesti lukemalla aineiston läpi useaan kertaan pyrkimättä tekemään liian hätäisiä tulkintoja (Hänninen 2015, 174). Tutkimustuloksia ryhdyin analysoimaan induktiivisesti eli aineistolähtöisesti käyttäen tulosten saamiseen aineistosta löytyvää materiaalia. Samalla käytin myös narratiivista kertomusten strukturointia järjestämällä litteroituja haastatteluja sekä kirjallisia kertomuksia ajallisesti sekä muiden määriteltyjen teemojen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 137.) Huomasin, että aineistosta löytyy kertomuksellisia ulottuvuuksia, joten analyysimalli muuttui luontevasti juuri kertomuksen ulottuvuuksien etsimiseen ja analyysin muodostamiseen sen kautta.

Minulla ei ollut tiettyä teoriaa, jota pyrkisin todentamaan aineiston avulla, vaan halusin lukea kertomuksia mahdollisimman avoimin mielin nimenomaan haastateltavan kertoma kokemus pääosassa. Analyysivaiheessa halusin tuoda tämän näkökulman esiin nostamalla aineistosta esiin tutkimuksen osallistuneiden sijaisvanhempien kokemukset heidän omina kertomuksinaan. Analyysiä tehdessäni halusin selvittää millaisia ja miten pitkiä tutkimukseen osallistuneiden sijoitukset olivat olleet, minkälainen tilanne aiheutti sijoituksen purkautumisen ja miten se vaikutti sijaisvanhemmuuteen sekä erityisesti sen, miten sijaisvanhempi purkautumistilanteen koki. Näiden aineistosta nousevien seikkojen perusteella erottelin, jäsentelin ja uudelleen yhdistelin aineistosta saadut tiedot niiden alalukujen mukaan, jotka määrittyivät tehdyn analyysin perusteella.

Analyysissä hyödynsin Aaltosen ym. (2019, 15) Hermanin (2009) mukaan määrittelemiä kerronnallisuuden ulottuvuuksia, joita ovat tilanteisuus, ajallisuus, juonelliset käännekohtat sekä kokemuksellisuus. Kiinnitin erityistä huomiota kertomuksissa esiintyviin ilmauksiin, joissa kuvataan kerronnallisuuden ulottuvuuksiin liittyviä seikkoja. Etsin ja erottelin tekstistä tilannekuvauksia, ajallisia ilmauksia, käännekohtien kuvauksia sekä kohdat, joissa kerrottiin prosessiin liittyvistä tunteista.

Lajittelin näin löytämäni kohdat kertomuksen ulottuvuuksista muodostamieni otsikoiden mukaan. Lajittelemalla ainestoa kertomuksen ulottuvuuksien alle, pyrin laajentamaan muutoin rajallista subjektiivisten ja keskenään erilaisten kokemusten yleistettävyyttä. Vaikka aineiston pohjalta ei voida tehdä juurikaan yleistyksiä, voi lajittelun avulla erottaa joitain toistuvuuksia. (Ronkainen ym. 2013, 147.)

2.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen arkaluontoisen aiheen vuoksi halusin tehdä tutkimuksen niin, että sijaisperheet ja sijoitetut lapset pysyvät tunnistamattomina. Tutkimuksen perusteella ei myöskään voi yhdistää perheitä ja perhesijoituksen purkautumisen koeneita lapsia toisiinsa. Tämän vuoksi halusin pitää salassa myös alueet, joilta tutkimukseen on osallistunut sijaisperheitä.

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, ja tutkimuksen edetessä osallistujat saattoivat halutessaan jättäytyä kesken pois. Tutkimukseen osallistujille kerrottiin, mistä tutkimuksessa on kyse ja miksi se toteutetaan. Haastattelujen aluksi haastateltavaa muistutettiin siitä, että hän voi kertoa kokemuksestaan juuri sen verran, kuin kokee haluavansa kertoa. Haastateltaville kerrottiin, että haastattelu tallennetaan äänitteenä ja pyydettiin tähän lupa.

Tutkimusaineisto säilytettiin turvallisesti ulkopuolisten saavuttamattomissa ja tuhoettiin heti tutkimuksen valmistuttua. Haastattelumuistiinpanoista ei käynyt missään vaiheessa ilmi haastateltavien henkilöllisyys.

Tässä työssä käyttämäni lainaukset haastatteluista tai teksteistä eivät sisällä tietoa, joista voitaisiin päätellä niissä mainittujen ihmisten henkilöllisyys. Mahdollisesti esiintyvät nimet tai paikannimet on poistettu tai ne on muutettu silloin, jos niiden on tekstin luettavuuden kannalta syytä olla lainauksessa mukana. Näiden tietojen poistaminen on turvaamassa myös haastateltavan ohella tutkimukseen liittyvien henkilöiden yksityisyydensuojaa. (Rauhala & Virokangas 2011, 239-243.)

Sijaisvanhempia sitoo vahva vaitiolovelvollisuus. Toin tutkimuksesta kertoessani esiin sen, että kaikki tunnistetiedot hävytetään valmiista opinnäytetyöstä eikä aineistoja anneta ulkopuolisten nähtäville. Kerroin myös omasta vaitiolovelvollisuudesta.

destani. Näin haastatellut saattoivat olla varmoja siitä, etteivät he riko omaa vaitiolovelvollisuuttaan osallistumalla tutkimukseen.

Ottamalla edellä mainitut seikat huomioon jo suunnitteluvaiheessa, pystyin varmistamaan eettisten periaatteiden toteutumisen opinnäytetyössäni. Sen lisäksi että halusin välttää tutkittaville aiheutuvaa harmia, halusin työstäni koituvan heille myös jotain hyötyä. Tässä tapauksessa näkisin, että sellainen hyöty saavutetaan sillä, että sijaisvanhemmat saavat opinnäytetyössäni kertoa tunteistaan ja kokemuksistaan ilman pelkoa vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta. (Rauhala & Virokangas 2011, 238.) Opinnäytetyön eettiseen toteutukseen kuuluu myös ehdoton läpinäkyvyys aineiston käsittelemisessä ja raportoinnissa.

Luotettavuuden arvioiminen laadullisessa tutkimuksessa on haastavaa. Suurimman luotettavuuden saavuttamiseksi tulee siihen liittyvät tekijät huomioida jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa, kun päätetään aineiston keräämisen tavasta sekä työn edetessä tarkalla dokumentoinnilla. Näin voidaan vaikuttaa reliabiliteettiin eli tulosten pysyvyyteen, mikäli tutkimus toistettaisiin ja validiteettiin eli oikeiden asioiden tutkimiseen suhteessa tutkimusongelmaan. (Kananen 2017, 174-176.)

Opinnäytetyössäni kertojalähtöisyys näkyy enonsiaatiossa eli kertojan suhteessa tekstiin siten, että haastateltava kuvailee tapahtuneen omasta näkökulmastaan ollen itse tapahtumien keskiössä mutta kertoen samalla myös sijoituksen purkautumiseen liittyvistä muista henkilöistä (Metsämuuronen 2008, 34). Koska kyseessä on kertojan subjektiivinen kokemus, en voi olla varma kertomuksen tapahtumien absoluuttisesta totuudesta realistisena tapahtumakulkuna. Tutkimuksen kohteena on kuitenkin sijaisvanhempien kokemus ja miten he sijoituksen purkautumisen tapahtumana kertovat, joten en näe tutkimuksen luotettavuuden kannalta relevanttina kysymystä tapahtumien täsmällisyydestä.

3 PERHEHOITO KÄSITTEENÄ JA PROSESSINA

Tässä luvussa kuvaan aluksi, mitä Suomessa tarkoitetaan perhehoidolla. Kerron myös lainsäädännöstä, joka ohjaa perhehoidon toimintaa sekä jonkin verran sosiaalityöntekijän roolista perhehoidon toteutumisen eri vaiheissa. Lopuksi avaan hieman sitä, miten perhehoito yleisemmin päättyy sekä laajemmin perhehoidon purkautumista.

3.1 Perhehoito Suomessa

Perhehoidosta puhutaan, kun tarkoitetaan henkilön huolenpidon, hoivan tai kasvatuksen järjestämistä yksityiskodissa hänen oman kotinsa ulkopuolella. Sen tavoitteena on taata mahdollisimman kodinomainen ja läheisiä ihmissuhteita mahdollistava hoito sekä mahdollistaa perusturvallisuus ja vahvistaa sosiaalista kehitystä. (L 1301/2014.) Perhehoidossa voi olla kaikenikäisiä henkilöitä eri tarpein, kuten eri ikäisiä kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia tai vanhuksia, mutta suurin perhehoidettavien ryhmä on sosiaalilautakunnan huostaan ottamat tai avohuollon tukitoimena sijoitetut lapset (L 13.4.2007/417).

Perhehoidon tarkoituksia voi olla monenlaisia, kuten pitkäaikainen sijoitus, lyhytaikainen kriisisijoitus tai sijoitus arviointia varten, jolloin arvioinnin tarpeen mukaan voidaan sijoittaa vain lapsi tai esimerkiksi äiti lapsen kanssa. Niin ikään perhehoitoon sijoitettavat lapset ovat keskenään eri-ikäisiä, ja useimpien sijoitus kestää aikuisikään asti. Perhehoidon tarkoituksena on etsiä sopiva perhe sijoitettavalle lapselle, ei sopivaa lasta sijaisperheelle. (Ketola 2008, 20 & 58.)

Myös syyt sille, että lapsi joudutaan sijoittamaan pois syntymäkodistaan, voivat vaihdella, eikä sijoitus vastoin yleistä mielipidettä aina riipu vanhempien omasta toiminnasta. Sijoituksen syystä riippumatta perhehoitoon sijoitetulla lapsella on haasteita ja traumoja, joiden vuoksi hän tarvitsee perheenomaisen ja samalla hoidollisen kasvuympäristön. Tämän mahdollistamiseksi sijaisvanhemmat tarvitsevat moniammatillisen tuen taustalleen ja mahdollisuuden koulutukseen. (Paszor ym. 2006, 34,52.)

Perinteisesti sosiaalipalvelut on mielletty kunnallisen sektorin palveluksi. Viime vuosina sosiaalipalvelut yleensä ottaen ovat yksityistyneet Suomessa kiihtyvissä määrin. Tämä näkyy myös perhehoidossa yksityisten palveluntuottajien ottaessa agendalleen enenevissä määrin sijaisperheiden rekrytoinnin ja valmentamisen. (Laakso 2019, 14.)

3.2 Perhehoitoa säätelevä lainsäädäntö

Vaikka perhehoidossa on kyse sijoitetun lapsen hoivan ja kasvatuksen järjestämisestä kodinomaisesti, tavallisessa perheessä, on samalla kysymyksessä julkisen vallan valvoma huolenpito, jota ohjaa lainsäädäntö määritellen kasvatustoiminnan raamit (Laakso 2019, 15-16).

Perhehoidon sääntelyyn vaikuttaa nimensä mukaisesti perhehoitolaki (L 20.3.2015/263) ja sen taustalla merkittävästi lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417). Jos perhehoitaja toimii tukiperheenä eikä lapsi ole vakituisesti perheeseen sijoitettuna, on toiminta tällöin yleisen sosiaalipalvelun piirissä ja siihen sovelletaan sosiaalihuoltolakia, joka puolestaan myös määrittää sen toimielimen, joka vastaa kunnassa lastensuojelun toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä. (L 1301/2014.) Sosiaalihuoltoasetuksessa (A 29.6.1983/607) velvoitetaan kuntaa tai kuntaliittoa varmistamaan sijoituspaikaksi valitun perhekodin olosuhteet sijoitukselle otollisiksi.

3.2.1 Lastensuojelulaki perhehoidon taustalla

Lastensuojelulain päämääränä on turvata lapsille ja nuorille turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, läheiset ihmissuhteet, fyysinen ja psyykinen koskemattomuus, erityinen suojelu sekä mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. (L 13.4.2007/417.)

Lisäksi lain mukaan vanhempien ja huoltajien tulee saada tukea lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun tavoite on pyrkiä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan tarpeeksi aikaisin havaittuihin ongelmiin. Laki määrää myös, että lastensuojelun on käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoi-

mia, ellei lapsen etu muuta vaadi. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avo- huollon tukitoimia. Myös kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (L 13.4.2007/417.)

Laki velvoittaa kunnat järjestämään myös ehkäisevää lastensuojelua ja huolehti- maan siitä, että lastensuojelu on tarpeita vastaavaa ja oikea-aikaista. Ehkäisevällä lastensuojelulla turvataan ja edistetään lasten kasvua, hyvinvointia ja kehitystä. Lisäksi sillä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi koulussa, nuorisotyössä, päivähoidossa tai neuvo- lassa. Lastensuojelulain mukaan lapsella on myös oikeus hänen ikänsä ja kehi- tystasonsa huomioiden saada tietoa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa ja esittää siitä mielipiteensä. (L 13.4.2007/417.)

Lastensuojelulaissa lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellises- ti tai väliaikaisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulko- puolella joko perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämäl- lä tavalla, kuitenkin niin, että laitoshoidon järjestetään vain, mikäli sijoitusta ei voida lapsen edun kärsimättä järjestää perhehoidossa tai muualla. Sijaishuoltopaikasta päätettäessä tulee huomioida sijoituksen syyt, lapsen tarpeet sekä mahdollisuus sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon jatkuvuuteen. Mahdollisuuksien mukaan tulee huomioida myös lapsen kulttuuri- nen, uskonnollinen ja kielellinen tausta. (L 13.4.2007/417.)

3.2.2 Perhehoitolaki perhesijoituksen määrittäjänä

Perhehoitolaki tuli voimaan vuonna 2015 korvaten sitä edeltäneen perhehoitaja- lain. Perhehoitolain tarkoituksena on turvata perheen- ja kodinomaisen sekä hoi- dettavan tarpeiden mukainen perhehoito, joka edistää perusturvallisuutta, sosiaali- sia suhteita ja ylläpitää läheisiä ihmissuhteita (L 20.3.2015/263), ja se koskee per- hehoitoa sen kaikissa muodoissa (Araneva 2018, 149).

Laki määrittelee perhehoidon kriteerit perhehoitajan, perhekodin tilojen ja olosuh- teiden sekä hoidettavien määrän suhteen. Perhehoitolaissa määrätään myös siitä,

mitä perhehoitajan ja kunnan tai kuntayhtymän välisessä toimeksiantosopimuksessa tulee sopia sekä minkälaista valvontaa perhekotiin kohdistetaan. Laissa on myös säädetty perhehoitajan palkkiosta, kustannuskorvauksista, sosiaaliturvasta sekä oikeudesta vapaaseen ja sen järjestämisestä. (L 20.3.2015/263.)

3.3 Sosiaalityöntekijä perhesijoituksen prosessissa

Huostaanottotilanteessa ja lapsen sijoituksesta päätettäessä sosiaalityöntekijän rooli viranomaisena on keskeinen. Suomen laki ei anna mahdollisuutta pysyvään huostaanottoon, jolloin sijoitus on aina voimassa toistaiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että sijoituksen tarpeellisuutta tarkastellaan säännöllisesti ja arvioidaan mahdollisuutta sijoituksen purkamiseen. Sijoituksen jatkumisen tarpeen arvioi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Hän vastaa myös viime kädessä kotilomien toteutumiseen ja lapseen kohdistuviin rajoituksiin, kuten yhteydenpidon rajoittamiseen liittyvistä seikoista. Joskus yhdellä lapsella voi olla useita sosiaalityöntekijöitä. (Pösö 2016, 16-21.)

Paitsi säännöllisin väliajoin toistuvissa asiakassuunnitelmaneuvoitteluihin, on sosiaalityöntekijä yhteydessä sijaisvanhempien kanssa lasta koskevissa asioissa erityisesti poikkeustilanteissa. Lapsen asioita koskevan yhteydenpidon lisäksi sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu sijaisvanhempien tukeminen esimerkiksi kasvatustilanteissa sekä mahdollisen työnohjauksen järjestäminen. Sosiaalityöntekijä myös arvioi sijaisperheen tarjoamaa hoivaa ja huolenpitoa lasta kohtaan ja erityisesti sitä, kohtaako se lapsen tarpeet. (Helavirta 2016, 214-217.)

Aina sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhempien näkemykset lapsen edun toteutumisesta eivät kohtaa, ja ihmisten ollessa kyseessä sattuu inhimillisiä väärinymmärryksiä. Toisinaan sijaisvanhemmat kokevat, että eivät saa sosiaalityöntekijän tai sosiaalihuollon taholta riittävästi toivomaansa ja tarvitsemaansa apua. Oman ongelmansa sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyölle muodostaa sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus kunnissa. (Koivusaari 2013, 60-61.)

Onneksi kunnissa on herätty sosiaalityöntekijän kohtuuttomaan työtaakkaan. Esimerkiksi viime vuonna järjestettiin 40 kunnassa kokeilu, jossa sosiaalityöntekijä sai

aktiivisesti työnsä tueksi moniammatillisen tiimin ja asiakkaidensa tapaamisiin huomattavasti useammin ja aiempaa enemmän aikaa (Yle 2018). Toivottavasti tällainen kehitys jatkuu tulevaisuudessa.

3.4 Perhehoidon sijoitusten purkautuminen

Kun lapsi sijoitetaan perhehoitoon, on tarkoituksena tarjota sijoitettavalle lapselle pysyvä koti niin kauan kuin lapsi sijaishoitoa tarvitsee. Suurin osa Suomessa tehdyistä sijoituksista ovatkin pitkäaikaisia ja päättyvät lapsen itsenäistymiseen, jälkihuoltoon siirtymiseen tai toisinaan syntymäkotiin palaamiseen. (Välivaara 2010, 19.) Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, vaan sijoitus perhehoidossa joudutaan päättämään syystä tai toisesta ja sijoitus puretaan. Perhehoitolaissa säädetään toimeksiantosopimuksen irtisanomisesta ja purkamisesta pykälässä 12. (L 20.3.2015/263.)

Toisinaan lapsen haasteet ovat niin suuret, ettei niihin ole mahdollista vastata perhehoidon avulla. Joskus jo sijoitustilanteessa tehdään virhearvioita, jotka vaikuttavat sijoituksen onnistumiseen negatiivisesti. Sijaisvanhempien saamat tiedot lapsen terveydentilasta ja historiasta eivät ehkä ole olleet riittävät hoidon järjestämisen arvioimiseksi, vaikka lain mukaan nämä tiedot ovat oleelliset sijaisvanhempien tietää (L 22.9.2000/812). Hyvistä tavoitteista huolimatta kaikkia sijoitusten purkautumisia ei voida eikä niitä tulekaan estää. (Arkimies 2008, 188.)

Sijoituksen purkautuessa sijaisvanhemman rooli lapsen kokeman trauman minimoimisessa on merkittävä (Fahlberg 2014, 198). Niinpä ei ole yhdentekevää, miten tilanne hoidetaan sijoittajataholta ja miten sijaisvanhemmat tilanteen kokevat.

4 SIJ AISVANHEMMUUS OSANA LASTENSUOJELUA

Tässä luvussa kerron kuka on sijaisvanhempi. Käyn läpi sitä, miten sijaisvanhemaksi päädytään sekä mitä sijaisvanhempana toimimiseksi vaaditaan. Aineistosta nousseiden teemojen perusteella kerron lyhyesti myös sijoitetun lapsen biologisista vanhemmista lapsen elämässä sijaisvanhempien rinnalla sekä avaan kiintymyssuhdeteoriaa.

4.1 Sijaisvanhemmuus käsitteenä

Kotonaan hoivan tarpeessa olevaa ympärivuorokautisesti hoitava henkilö on perhehoitaja, joka on toimeksiantosuhteessa sijoittavan kunnan kanssa (L 20.3.2015/263). Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena olevat perhehoitajat hoitavat kotonaan alaikäistä lasta tai nuorta. Yleensä perhehoitajaa nimitetään sijaisvanhemmaksi ja perhettä sijaisperheeksi (Valkonen 2014, 7). Näitä yleisesti käytössä olevia nimityksiä sijaisäiti ja -isä sekä sijaisperhe käytän myös tässä yhteydessä.

Perhehoitajana voi toimia lapsettomat tai lapselliset pariskunnat, ydin- tai uusperheet tai yksin asuvat henkilöt. Sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle ei ole ehdotonta ikäkattoa, mutta lähtökohtaisesti sijaisvanhemman tulisi ikänsä puolesta sopia sijoitetun lapsen biologiseksi vanhemmaksi. (Perhehoitoliitto 2019.) Jos perheessä on hoidettavana enintään neljä lasta, ei laki aseta perhehoitajalle erityisiä koulutusvaatimuksia henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi. Näitä ominaisuuksia perhehoitaja arvioi paitsi itse mutta myös sosiaalityöntekijä yhteisten keskustelujen avulla. (Ketola 2008, 21.)

4.2 Matka sijaisvanhemmuuteen

Syitä ja motiiveja sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle on varmasti useita. Osan pyrkimystä perhehoitajaksi ohjaa auttamisen halu, toinen haluaa täydentää perheen lapsimäärää, osa ajattelee perhehoitajuutta lähinnä ammatin tai työn kautta. Sijaisvanhemmaksi ei kuitenkaan voi ryhtyä hetken mielifohteesta eikä hatarin pe-

rustein. Sijaisvanhemmaksi haluavan oman päätöksen lisäksi myös laki määrittää sen, kuka perhehoitajana voi toimia. (Perhehoitoliitto 2019.)

Vaikka perhehoitajaksi ryhtymiseen ei tarvita erityistä koulutusta, on perhehoitajan perhehoitolain 6§:n mukaan pääasiallisesti suoritettava ennakovalmennus tehtävään ennen kunnan kanssa tehtävää toimeksiantosopimusta (L 20.3.2015/263). Arvoa annetaan myös perhehoitajaksi haluavan hoito-, kasvatus- ja sosiaalialan koulutustaustalle, koska sijoitettavien lasten kokemat kriisit ja oireilut vaativat usein erityistä hoivaa ja kuntoutusta, joiden tuntemisesta jo ennen sijoitusta on hyötyä (Hänninen 2016, 53). Sijoitusta edeltävä valmennus on kuitenkin sijoituksen onnistumisen tukemiseksi tärkeää perhehoitajan kokemus- ja koulutustaustasta riippumatta (Perhehoitoliitto 2019).

Sijaisvanhemmaksi aikovat käyvät Suomessa vuodesta 1994 järjestetyn uusille sijais- ja adoptiovanhemmille tarkoitetun PRIDE-valmennusohjelman. Ohjelman nimi muodostuu sanoista Parent's Resources for Information, Development and Education. Ohjelman avulla tulevat sijaisvanhemmat saavat ennakkotietoa ja mahdollisimman hyvän kuvan tulevasta tehtävästä niin, että voivat harkita omia voimavarojaan ja resurssejaan työhön ryhtymiseen. Valmennus koostuu ryhmäta- paamisista sekä perhekohtaisista käynneistä, ja siihen kuuluu koulutuksen ohella ennakoarviointi, jota suorittavat sijaisvanhemmiksi valmentautuvat itse ja heidän kanssaan kouluttaja. (Kalland 2002, 227–228.) Koulutukseen osallistuminen ja oppien sisäistäminen on tulevalle sijaisvanhemmalle erittäin tärkeää, sillä kokemuksen mukaan riittämätön tieto ja valmentautuminen on toisinaan ollut syynä sijoituksen purkautumiselle (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 124).

4.3 Yhteistyö syntymävanhempien kanssa

Jotta sijoituksen jatkuminen täysi-ikäisyyteen asti olisi mahdollista, on sijaisvanhempien kyettävä pärjäämään sijaislasten toisinaan kovin haasteellisen käyttäytymisen kanssa ja toimimaan samalla yhteistyössä lapsen biologisten vanhempien kanssa (Sinclair ym. 2005, 66). Pitkäaikaisenkin perhehoidon sijoituksen aikana lapsen varsinainen huoltajuus säilyy syntymävanhemmilla, vaikka pääasiallinen kasvatusvastuu onkin sijaisvanhemmilla (Janhunen 2007, 18). Syntymävanhem-

mat kokevat sijoituksen usein hyökkäyksenä itseään vastaan ja tuntevat tilanteessa syyllisyyttä ja häpeää. Näiden tuntemusten vuoksi heidän saattaa olla vaikea vastaanottaa tukea ja toimia yhteistyössä sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhempien kanssa. (Hirn 2015,9.)

Tutkimusten mukaan erityisesti niiden lasten kohdalla, joiden perhesijoitus on purkautunut, on syntymäkodissa ollut vakavia päihde- tai mielenterveysongelmia ja siellä on esiintynyt väkivaltaa (Janhunen 2007, 22). Toisaalta tulee muistaa, että lapsen oireilu ei välttämättä ole kenenkään syytä tai aiheuttamaa (Joensuu & Sutinen 2016, 83).

Kuitenkin jokaisen sijoitetun lapsen kohdalla yhteydenpitoa syntymävanhempiin pyritään ylläpitämään, vaikka aina se ei sijaisvanhempien näkökulmasta ole mielekästä, ja onneksi on myös niitä tilanteita, jolloin syntymävanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyö on toimivaa ja lapselle edullista. Syntymävanhemman positiivinen suhtautuminen sijoitukseen antaa lapselle ikään kuin luvan kiintyä sijaisperheeseen ja helpottaa näin vallitsevaan tilanteen sopeutumista. Samalla siteet, läheisyys ja kiintymys syntymäperheeseen säilyy. (Hänninen 2016, 199.)

4.4 Kiintymyssuhde teoriana ja sen merkitys perhesijoituksessa

Sijoitettavan lapsen mahdolliset ongelmat kiintymyssuhteen luomisessa aiheuttavat haasteita perhesijoituksen onnistumiselle. Kiintymyssuhdetta, sen muodostumista ja haasteita, on tutkittu paljon. Ehkä tunnetuin kiintymyssuhdeteoreetikko on John Bowlby (1907–1990), joka loi kiintymyssuhdeteorian perusteet. Bowlbyn oppilas ja työtoveri Mary S. Ainsworth alkoi tutkia syvemmin erityisesti pienten lasten kiintymyssuhteita ja niiden yksilöllisiä eroja, määritellen kolme erilaista kiintymysmallia; turvallisesti kiintyneet, välttelevät sekä ristiriitaiset eli ambivalentit tyypit. Sittemmin Mary Main tutki aikuisen kiintymyssuhdetta ja Patricia M. Crittenden sovelsi tutkimusta epätavallisissa oloissa palaten vaaran ja turvattomuuden merkitykseen lapsen kiintymyssuhteen muodostumiselle. (Hautamäki 2011, 29-38.)

Sinkkonen ja Korhonen (2016, 39) yksinkertaistavat kiintymysteorian käsitteen sanoen, että kyseessä on ihmisen tapa luoda ympärillään olevaan maailmaan syn-

tymästään asti järjestystä harjoittelemalla sitä, miten saa häntä hoivaavan ihmisen, tavallisemmin äidin, luokseen. Vuorovaikutuskokemuksista hoivaajan kanssa alkaa lapsen mieleen pikkuhiljaa rakentua psyykkisiä rakenteita, jotka myöhemmin elämässä ohjaavat hänen toimintaansa. Varhaisessa kiintymisen vaiheessa traumakokemukset näkyvät lapsen käyttäytymisessä ja kehityksessä. (Kalland 2001, 204.)

Kiintymyssuhteen muodostumisen malli on siis vahvasti riippuvainen lasta hoivavasta ihmisestä. Lisäksi kiintymyssuhdemalleilla on taipumus siirtyä sukupolvelta seuraavalle. Muodostunut kiintymyssuhdemalli on yleensä luonteeltaan pysyvää. Tutkimusten mukaan turvallisen kiintymyssuhdemallin saavuttanut lapsi hyötyy siitä sosiaalisesti myöhemmissä vertaissuhteissa ja osaa antaa ja vastaanottaa apua paremmin kuin turvattomasti tai ristiriitaisesti kiintynyt lapsi. Hänellä on todennäköisesti myös vähemmän oppimisen ja mielenterveyden ongelmia. (Rusanen 2011, 270.) Onneksi turvallinen kiintymyssuhde ei ole ehdoton edellytys myöhemmälle tasapainoiselle elämälle, vaikka kiistämättä se antaa siihen hyvät lähtökohdat (Sinkkonen 2015 a, 23–32).

Sinkkonen (2015 b, 158) toteaa, että on johdonmukaista päätellä sijoitukseen tulevan lapsen kiintymyssuhteen olevan usein turvaton perustellen johtopäätöstään sillä, että syntymäperheestään sijoitetun lapsen kiintymyssuhde biologisiin vanhempiinsa tai vanhempaan on usein epäspesifi. Lapsi saattaa olla huonojen kasvuolojen ja varhaisten haavoittavien kokemusten takia vaurioitunut siten, että hänen käsitys itsestään ja toisista on epärealistinen. Hän saattaa kohdistaa toisiin kohtuuttomia odotuksia tai lukea käytöstä väärin. Oletusarvo ihmissuhteisiin saattaa olla hylätyksi tuleminen. Vaurioittavia kokemuksia on saattanut olla kaikissa kiinnittymisen eri vaiheissa. Paitsi vuorovaikutus- ja sosiaalisissa tilanteissa, saatavat vauriot kiintymyssuhteessa heijastua ongelmina myös kognitiivisessa kehityksessä ja kehonhallinnassa sekä näyttäytyä poikkeavissa leikeissä. (Kalland 2001, 204–207.)

Sijoitetun lapsen todennäköisten aikaisempien kiintymyssuhdevaurioiden lisäksi myös itse sijoitus on kiintymyssuhdetta vaurioittava tapahtuma katkaistessaan lapsen ja hänen huoltajansa kiintymyssuhteen – olkoonkin tuo suhde vääristynyt ja sijoitus jopa lapsen hengissä säilymisen kannalta välttämätöntä. Sijoitus tapahtu-

mana on myös turvallisissa olosuhteissa kasvaneelle lapselle niin traumaattinen kokemus, että lapsi saattaa reagoida siihen rajusti. (Kalland 2011, 207-208.) Sukulaissijoituksessa olevan lapsen kohdalla on huomioitava lisäksi se, että biologisten vanhempien lisäksi lapsi menettää sukulaisena esimerkiksi tädin, josta on sijoituksen kautta tullut hänelle sijaisäiti (Golding 2014, 28).

Paradoksaalista on, että sijoitetun lapsen vaikeat kiintymyssuhdehäiriön oireet ovat saaneet ainakin suurelta osin alkunsa syntymäperheessä, mutta lapsi kohdistaa oireilun sijaisvanhempiinsa. Kuitenkin perhesijoituksen yhtenä tarkoituksena on olla korjaavana kokemuksena kiintymyssuhteessaan vaurioituneelle lapselle tarjoamalla mahdollisuuden turvalliseen arkeen läheisen aikuisen suojissa. (Hughes 2015, 195.)

Kiintymyssuhteen syntymistä sijaisvanhempiin vaikeuttaa entisestään lapsen kanssakäyminen sekä sijaisäidin että biologisen äitinsä kanssa, jotka todennäköisesti reagoivat eri tavoin tunnetasolla suhteessa lapseen. Niin ollen myös lapsen on opittava reagoimaan samankaltaisissa tilanteissa eri tavoin riippuen siitä, kumman äidin kanssa hän kulloinkin on tekemisissä. (Clark 2008, 230.) Toisaalta myös se, että lapsi on täysin ilman kontaktia biologiseen perheeseensä, on riski esimerkiksi pakolaislapsen kohdalla, jolloin kiinnittymistä uuteen perheeseen haastaa ikävä ja huoli syntymäperhettä kohtaan. Taustalla vaikuttavat myös lähtömaassa koetut kriisit ja traumat, kuten väkivalta, mutta myös Suomeen saapumiseen liittyvät kokemukset. (Lähteenmäki 2017, 44.)

Tulee myös muistaa, että aina ongelmat kiintymyssuhteen rakentumisessa sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä eivät johdu varsinaisista kiintymyssuhteen häiriöistä. Ne saattavat johtua siitä yksinkertaisesta syystä, että varsinkin hiukan isompana sijoitettu lapsi saattaa kokea pettävänsä biologisen vanhempansa kiintymyssuhteessaan sijaisvanhempaan. (Hänninen 2016, 110.)

5 SIJAISVANHEMPIEN KERTOMUKSIA SJOITUKSEN PURKAUTUMISESTA

Tässä luvussa tuon esiin sijaisvanhempien kertomuksia perhesijoituksista ja niiden purkautumisesta antaen näin äänen tutkimukseen osallistuneille sijaisvanhemmille. Aluksi kuvailen lyhyesti sijoitusten lähtökohtia, minkä jälkeen käyn läpi pidemmän ajanjakson tilanteita kertomalla, miten sijoitukset ovat ennen purkautumista sujuneet, miten pitkään ne kestivät ja miten ne mahdollisesti vaikuttavat tulevaisuuteen. Kolmannessa alaluvussa kerron varsinaisesta sijoituksen purkautumisen tilanteesta: mitä tapahtui, että sijoitus purkautui, oliko tapahtuma äkillinen vai synnytykö päätös pitkän ajan kuluessa ja kuka päätöksen sijoituksen päättymisestä teki. Viimeiseksi kuvailen aineiston pohjalta sijaisvanhemman kokemusta sijoituksen purkautumisesta.

Kaksi viimeistä alalukua vastaavat parhaiten tutkimuskysymyksiin, mutta kertomuksia tarkasteltaessa myös kaksi ensimmäistä lukua ovat kokonaisuuden kannalta tärkeitä. Viimeisimmät luvut 5.3 ja 5.4 sisältävät keskenään osin päällekkäistä tietoa, mutta eri näkökulmista ensimmäisen sisältäessä enemmän kuvausta tilanteesta sekä tapahtumista ja toisen kertoessa ensisijaisesti sijaisvanhempien tunteista ja ajatuksista, eli kokemuksista.

5.1 Taustat sijoitukselle ja sijaisperheen tilanne sijoituksen alkaessa

Lähtökohdat kertomusten sijoituksille olivat keskenään erilaisia, myös lasten taustat vaihtelivat tapauskohtaisesti. Eräs sijoitus alkoi sittemmin huostaan otetun ja sijoitetun lapsen tukiperheenä toimimisena. Kahteen perheeseen sijoitettiin sisarukset, kaksi tai useampia. Haastatteluissa tuli esille, että yhteen perheeseen sijoitettu lapsi oli sijaishuoltopaikan vaihtaja, yhdessä haastattelussa asiasta ei mainittu, lopuissa haastatteluista lapsi tai lapset sijoitettiin suoraan syntymäkodistaan, joskin ainakin yksi syntymäkodistaan sijoitettu lapsi oli ollut huostassa myös aikaisemmin.

...me oltiin niinku sellasena tukiperheenä, et oli yksi viikonloppu ensin kuukaudessa. (H2)

Et se oli niinku, sijaishuoltopaikkaa muutettiin, sillä tytöllä meni sukset ristiin siellä edellisessä perheessä vissiin... (H3)

Sijoitukseen johtaneita syitä eivät kaikki tutkimukseen osallistuneet avanneet. Niistä joiden – ainakin osittaiset – syyt tulivat haastatteluissa ilmi, kolmessa oli taustalla huoltajan (äidin) päihteidenkäyttö tai mielenterveyden haasteet ja yhdessä tapauksessa väkivaltaiset kotiolot.

...et siel voi tapahtuu ihan mitä vaan, koska äitillä on kaksisuuntainen mielialahäiriö. (H2)

Oli tosi traumaattisia elämäkokemuksia takana, että siellä oli niinku... oli niinku tosi raakaa väkivaltaa kokenu. (H1)

Kaikissa tutkimukseen haastatelluissa sijaisperheissä oli sijoitettujen lasten lisäksi biologisia lapsia vähintään yksi, osassa perheitä ainakin osa biologisista lapsista asui jo omillaan. Kahteen sijaisperheistä oli haastattelua koskevan sijoituksen aikana sijoitettuna myös muita lapsia, kaksi sijaisperheistä oli toiminut sijaiskotina muille lapsille aikaisemmin ja osa tukiperheinä. Kolmen sijaisperheen vanhemmisista ainakin toisella oli kasvatus- tai sosiaalian koulutus.

5.2 Sijoituksen sujuminen ennen purkautumista ja ajatuksia tulevaisuudesta

Tutkimuksessa viisi haastateltavista toi esiin ongelmat kiintymyssuhteen luomisessa sijoituksen aikana. Ongelmalliseksi koettiin sijoitetun lapsen kyvyttömyys kiintyä tai osoittaa kiintymystään sijaisvanhempiin, mutta myös vastaavasti oma kiintyminen sijoitettuun lapseen koettiin haasteellisena. Yhdessä sijaisperheessä lapsen kiintymyssuhdehäiriötä hoidettiin terapiassa.

Lähes jokaisen tutkimukseen osallistuneisiin sijaisperheisiin sijoitetun lapsen oli siis vaikea luoda turvallista kiintymyssuhdetta sijaisvanhempiinsa, ja tämä puolestaan asetti haasteita sijaisvanhemman kiintymyssuhteen syntymiselle.

...se ei niinku kiinnittynyt meihin oikein millään lailla. Ja se sitte vaikeutti niinku omaa kiinnittymistä. Ku sehän on kuitenkin niinku vastavuoroista, että... (H1)

Rami ei viihtynyt sylissä, pelkäsi jos nosti syliin ja oli kuin kalapuikko halusi pian pois. (T1)

Kaikki vastanneet yhtä lukuun ottamatta kertoivat kuitenkin sijoituksen jatkuessa kiintyneensä sijoitettuun lapseen enemmän tai vähemmän.

...olimme tietysti Ramiin kiintyneitä vaikeuksista huolimatta. (T1)

...niinku päästiin siihen, että hän kiinty minuun, ja mie kiinnyin häneen. (H4)

Neljä sijaisvanhemmista toi esille huolensa jo valmiiksi kiintymyssuhteissaan haasteita kohdanneen lapsen sijaisperheeseensä luoman kiintymyssuhteen katkeamisesta sijoituksen purkautuessa. Kolme (T2, H1, H4) sijaisvanhemmista suri myös omalta kohdaltaan suhteen päättymistä, vaikka eri näkökulmasta.

Ajattelin sijaisperheen vaihdon olevan ... helpompaa alkuvaiheessa, kun kiintyminen ei ollut vielä niin voimakasta. Olin kuitenkin väärässä, sillä olin itse jo kiintynyt pieneen (lapseen) vankasti, ja hän alkoi kutsumaa minua äidiksi. (T2)

Yksi haastatelluista toi esiin kiintymisen ja luottamuksen ongelmat suhteessa sosiaalihuoltoon lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vaihtuessa usein.

...kun sossut vaihtu vähän väliä... kuusko niitä tais olla, kahteen vuoteen... että ku, työlläki ois se yks ollu, nii ois ollu, varmaa, ollu helpompaa. Ja ku oli muutenki semmonen sulkeutunu, ettei saanu oikei mitään niinku kontaktia, sillee. (H3)

Sijaisvanhempien kertomuksista päätellen lapsen ongelmat kiintymisessä ja vuorovaikutuksessa vaikuttivat siis monella osa-alueella. Ne paitsi haastoivat hoitosuhteen muodostumista sijoituksen aikana, myös aiheuttivat huolta vielä sijoituksen purkautumisen jälkeenkin.

Sijoitetun lapsen mukana tulee hänen biologinen perheensä enemmän tai vähemmän läsnäolevana myös sijaiskotiin. Aineistoon kuuluu vain yksi sijaisperhe,

joka ei maininnut syntymäperhettä mitenkään. Toisessa tapauksessa maahanmuuttajalapsen biologinen perhe ei ollut läsnä sijoitusarjessa, mutta heidän vaikutuksensa taustalla oli merkittävä.

Osa sijaisvanhemmista koki biologisten vanhempien, lähinnä syntymä-äidin läsnäolon haastavan tiiviinä tai hänen toimintansa vaikuttaneen negatiivisesti sijoitetun lapsen kasvattamisessa ja ohjaamisessa sijaiskodin sääntöihin ja toimintamalleihin. Kahdessa kertomuksessa suhde sijoitetun lapsen biologiseen sukuun oli erittäin toimiva ja tiivis, vaikka erilaisia tulkintoja vaikkapa rajojen asettamisesta olikin.

...ku jotain saahaan kondikseen ja sit on taas viikonloppu biologisten vanhempien kans... sitte on ... vesitetty koko homma. Että alkaa sama show uuelleen. (H3)

Meil on hurjan hyvät suhteet niinku ollu vanhempii ja läheisten kanssa, että, tosi, tosi hyvät. (H4)

Vaikka suhde sijoitetun lapsen biologiseen perheeseen vaihteli vastaajien välillä, ja yhdessä sijaisperheessä koettiin haastavaksi jo ennen sijoitusta pitkään jatkunut jonkinasteinen ystävyysuhde biologisen äidin kanssa, vain yhden sijaisperheen (T2) kohdalla lapsen biologinen perhe aiheutti merkittävän isoja haasteita sijoituksen sujumiselle.

Omat haasteensa aiheutti sijaisperheeseen sijoitetut muut lapset tai perheen biologiset lapset, joskaan kaikissa sijaisperheissä sisarusasialla ei tuntunut olevan suurta merkitystä. Ongelmallisimmat tilanteet sijaisperheen lasten kesken liittyivät lähinnä väkivallan uhkaan, mutta myös siihen miten sijaisvanhemmat kokivat haastavana ajan jakamisen vaativasti käyttäytyvän lapsen ja muiden lasten välillä. Muut lapset luonnollisesti reagoivat myös vanhempaan kohdistuvaan väkivaltaan tai hyökkäävään käytökseen, vaikka se ei suoranaisesti heihin itseensä olisikaan kohdistunut.

Vanhin lapsi ei Ramista tykännyt koska poika oli niin hyökkäävä minua kohtaan, kaksi pienempää lasta suhtautuivat poikaan aika neutraalisti. (T1)

...olihan siinä sitte taas näitte toistenki lasten niinku näkökulma, että miten nää sit kärsii tästä, ja etenkin se pienin. (H4)

Miun lapsilla oli koko ajan hirvee hätä ja huoli, että ... selviätkö mie hengissä tästä, että... (H4)

Yhdessä sijaisperheessä yhdeksi ongelmaksi muodostui sijoitetun lapsen vaikutus sijaisperheen biologisiin lapsiin.

...tää vanhin tytär kyllästy, et hän muuttaa pois... sitte tää tyttö onnistui manipuloimaan mun nuoremman tytön. (H2)

Muutamissa muissa sijaisperheissä sijoitettujen ja biologisten lasten välillä vallitsi hyvä suhde ja sijoitus sujui niiltä osin ongelmitta.

Oma tyttäremme piti paljon pienestä työstä ja he olivat kuin siskokset. (T2)

Haastattelussa olleiden sijoitusten kesto vaihteli muutamasta kuukaudesta lähes kolmeen vuoteen. Kaikissa haastatteluissa sijoituksen kokonaiskesto ei tullut ilmi, eikä aina käynyt selväksi, miten kauan sijoitus sujui ongelmitta. Kuitenkin lähes kaikissa tapauksissa sijoituksen purkautumiseen johtaneet ongelmat alkoivat tulla esiin hyvin pian sijoituksen alettua.

Ensimmäinen ilta sujui hyvin, mutta jo samalla viikolla alkoi... (T2)

Ensimmäiset kuukaudet menivät vauhdilla... pian kuitenkin huomasi hiukan hassuja asioita Ramin käytöksessä... Päivittäiset raivarit olivat jo arkipäivää. (T1)

...yritettiin niinku aika pikään niinku hakee sille apua, tai jotenki niinku huolehtia... siinä tavallaan meni kaikki ihan niinku hyvin... mutta ittellä oli jotenkin se tunne ja... ja se ilimapiiri ja se joku semmonen niinku... että joku on ny niinku vähä huonosti. (H1)

Ja, sillä oli ollu jo nuita viiltoja käsissä... ja sitte ne, no, kohta vähän ajan päästä se oli meilläki tehny niitä. (H3)

Et silloin kun hän tuli, niin tota, sellanen puolisen vuotta meni tosi hienosti... (H4)

Vastauksista voidaan päätellä, että haasteet olivat useasti nähtävissä hyvin nopeasti, mutta niiden voimakkuus tuli yllätyksenä. Ongelmat myös lisääntyivät ja pahenivat ajan kuluessa.

Purkautunut sijoitus vaikutti eri tavoin haastateltavien sijaisvanhempien haluun ja aikomukseen jatkaa sijaisperheenä. Kaksi sijaisperhettä oli ehdottomasti sitä mieltä, että eivät halua jatkaa sijaisperheenä enää milloinkaan. Syyt päätökseen pohjautuivat eri näkökulmiin, sillä toisessa tapauksessa (H1) merkittävänä syynä oli sijaisperheen biologisen lapsen kokemus sisaruksena pitämänsä sijoitetun lapsen menettämisestä ja toisessa (H2) syy oli sijaisäidin väsymys ja pettymys sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalihuollon toimintaan sijoituksen aikana. Yksi sijoitettuna olleiden lasten sijaisperhe (T1) aikoi jatkaa sijaisperheenä, kunhan sijaisvanhemmat ovat levänneet ja keränneet voimia haastavan sijoituskokemuksen jälkeen. Kolme haastatelluista sijaisperheistä jatkoi haastattelun aikana sijaisvanhempina, näistä kahdessa oli sijoitettuna myös muita lapsia purkautuneen sijoituksen lisäksi.

Kaksi sijaisperhettä (H1 ja H4) jatkoi perhesijoituksesta laitokseen sijoitetun lapsen lomapaikkana, eli lapsi vieraili entisessä sijaiskodissaan jonkin verran lomaviikonloppuina. Kummankaan sijaisperheen kohdalla ei tehty erillisiä sopimuksia asiasta, vaikka he käytännössä toimivat lapsen tukiperheenä.

5.3 Käännekohta sijoituksen purkautumiselle

Sijoituksen purkautumiseen johtaneista ongelmista lähes kaikki liittyivät lapsen käyttäytymisen haasteisiin. Ainoastaan yhden sijoituksen kohdalla sijoituksen purkautumiseen liittyvä syy oli selkeästi syntymäperheen ja biologisen lähisuvun aiheuttamat konfliktit. Tässä tapauksessa ongelmat alkoivat heti sijoituksen alettua ja vaikuttivat merkittävästi sijaisperheen biologisen lapsen arkeen. Myöhemmin myös sijoitetuista sisaruksista toinen alkoi oireilla.

...(lähisukulainen) alkoi valvoa menemisiämme ja tiedustella tekemisiämme siinä määrin, että se alkoi olla normaalielämää haittaavaa. Lisäksi poika alkoi oirehtimaan rajusti äidin-ikävänsä ja hänen käyttäytymisensä oli jatkuvasti ”räjähdys-herkkää”. Koska kaikki tilanteissa vaikuttavat tekijät alkoivat selvästi haitata (oman lapsen) hyvinvointia, päädyimme irtisanomaan toimeksiantosopimuksen... (T2)

Irtisanomisesta alkoi sijoituksen purkamisen prosessi, ja parin kuukauden kuluttua sijoitetut lapset muuttivat uuteen sijaisperheeseen.

Myös toisen sijoituksen kohdalla syntymä-äidin merkitys sijoituksen kulkuun oli voimakas, vaikka haasteita toivat myös sijoitetun lapsen käytös sekä sijaisäidin negatiiviset kokemukset sosiaalihuollon kanssa toimimisesta.

Se mikä tässä meni alusta lähtien pieleen, se oli mun tutun lapsi. ...Ja se oli ihan tajutonta veivaamista niinku sen äitinki, että mä jouduin pyytää sosiaalityöntekijän, niinku, et se ei saa tulla meille. Että sitku on tapaamisii, mä vien ja mä haen. ... Nii se oli siis ihan kertakaikkisen niin tajutonta, et se muksu yritti pyörittää mun perheen, ja yritti pyörittää mua, koska se oli saanu äitinsä pyöriteltyy. ... Ja tota, käytiin sit perheneuvolassa, ja sit mä rupesin oleen aika väsyny tähän sosiaalityöntekijän kans tappeluun... (H2)

Tässä tapauksessa sijoituksen purkaminen oli sijaisvanhemman suunnitelmissa pitkään, eikä yksittäistä sijoituksen päättymiseen johtanutta tilannetta ollut.

Yhden sijoituksen kohdalla ylivoimaiseksi ongelmaksi osoittautui sijoitetun lapsen suuret kehitykselliset ja käyttäytymisen haasteet, jotka tulivat esiin pian sijoituksen alettua, mutta pahenivat jatkuvasti. Vaikka sijaisperhe sai apua haasteisiin ja he kokivat sosiaalitoimen ja sairaanhoidon avun merkittävänä, siitä ei kuitenkaan ollut riittävästi apua, jotta sijoitus perheoloissa olisi voinut jatkua.

Poika valvoi joka yö vähintään kaksi tuntia vatkaton ja höpöttäen sängyssään... mielialat heittelivät rajusti... Tässä vaiheessa olimme huolissamme tietysti jo omien lasten hyvinvoinnista tai miten Ramin käytös vaikuttaisi heidän kasvuunsa...Poika huusi ja komensi heitä (sairaalan henkilökuntaa), heitti tavaroita ja hyppi... Koko perhe oli väsynyt, yöheräämiset, pissan ja kakan kanssa leikkimiset... Rami alkoi saada uusia piirteitä käytökseensä, lähinnä lyömistä leikkikaveria kohtaan ja tönimistä... (T1)

Ongelmat sijoitetun lapsen kanssa olivat, kuten esimerkeistä voidaan nähdä, moninaiset. Varsinaista käännekohdaksi luokiteltavaa tapahtumaa sijoituksen päätymiselle ei siis ollut paitsi tilanne, jossa sijaisvanhemmat joutuivat myöntämään, että olivat tehneet kaiken voitavansa sijoitetun lapsen hyväksi.

Kahdessa tapauksessa sijoitetun lapsen väkivaltaisuus nousi merkittäväksi syyksi sijoituksen päättymiselle. Toisessa tapauksessa väkivalta oli realistisen uhan tasolla, toisessa konkreettisenä toimintana.

Tämä lähti niinku liikkeelle se purkautuminen sitte semmosesta asiasta, että tää lapsi itte alako kertomaan niinku... meille asioita, ja omia tavallaan niinku tuntemuksiaan ja sieltä pään sisältä niitä ajatuksia, ja ja...Ja ne oli niinku, ne oli niin pelottavia, ja niin uhkaavia...Ja se niinku välillä on niinku ihan irti todellisuudesta. ...Sit meitä alko pelottamaan. ... aloin pelkäämään niinku oman lapsen puolesta. ... se vaan alkoi ite jutella niinku siitä ...se alkaa kuulla mun äänen niinku kaivostaa ja se näkee oman isänsä siinä mun tilalla. Ja sitte sen tekee mieli tappaa. Ja se kerto sellastakin, että joskus kun mä oon ollu sen huoneessa ja justiin jotain ohjeistanu tai rajoittanu sitä, niin se on kattonu mua ja sitte sen pöydällä olevia saksia ja sitte taas mua ja saksia, ja miettiny että kuinka sitte kun mä lähden... Niinku kun mä käännyin sellin, niin se lyö sakset mun selkään. ... (Myöhemmin rajoitustilanteen jälkeen) niin se meni taas siihen sellaseen tilaan, että se ei enää ollu siinä paikalla tavallaan. Niin sillon mä pelkäsin ihan hirveesti ja päätin, että nyt se poika ei vaan enää voi jäädä meille. Ei vaan voi. (H1)

Kotoa löytyi myös piirustuksia, jossa oli kuvattu pieni lapsi tapettuna. Sijaisvanhemman tehtyä päätöksen sijoituksen purkamisesta ja viestitettyään päätöksestä myös sosiaalityöntekijälle, tilanne eteni nopeasti sijoituksen päättymiseen ja lapsen muuttamiseen nuorisopsykiatrisen osaston kautta lastenkotiin.

Toisessa sijoituksessa purkautumiseen johti tekoihin asti edennyt väkivaltainen käyttäytyminen ja kiintymyssuhteen haasteet sen taustalla.

...hän rupes eka koulussa oireilemaan, ja sitte alko kotona. ...se alko muuttumaan niinku väkivaltaisuudeks niinku minuu kohtaan. ... ja (lastenpsykiatrisella) todettiin, et on hyvin vaikea tämmönen kiintymyssuhdehäiriö, ja hän ois ainoastaan ollu, tarvinnu minut. Ihan pelkästään vaan minut. ... sitte oli aivan mahdotonta tää tilanne aina välillä, että hän välillä hyökkäs pesäpallomailan kanssa miun kimppuun ...Ja sitte tytär kerran kun tää poika taas rupes riehumaan ja yritti minuu tappaa, niinni soitti sit poliisit siihen. Sitä ennen mie olin jo soittanu varmaan pari kertaa poliisia apuu. Ja tota, sitte siitä nii, poliisit teki sen lastensuojeluilmoituksen, minkä perusteella sitte nii ni, katottii ettei enää voia pitää täällä näi, et on liian suuri vaara kaikille meillekki. (H4)

Lapsi siirtyi perhesijoituksesta laitokseen, jossa katsottiin olevan paremmat resurssit hänen hoidolleen aikuisten määrän kasvaessa. Samoin ympärivuorokautinen valvonta mahdollistui.

Kuudennen purkautuneen sijoituksen syynä oli nuoren mielenterveyden haasteet ja itseään vahingoittava oireilu. Nuorella oli itsellään toive sijoituspaikan muutokseen. Hän halusi ongelmiinsa apua, jota ei kokenut saavansa sijaisperheessä. Myös sijaisvanhemmat olivat samaa mieltä.

Mut sitte tuli niinku jossain vaiheessa jo itellekin niinku hänelle niinku semmonen mieli, että ois ehkä viisaampi lähtee, ja... että, se on että... Jos sä haluat apua, nii se on hyvä. (H3)

Tässäkin tapauksessa lapsi siirtyi sairaalahoidon kautta lastenkotiin sijoitukseen.

5.4 Sijaisvanhempana toimiminen ja sijoituksen purkautumisen kokemus

Haastatteluun osallistuneiden sijaisvanhempien kertomukset kuvasivat keskenään vaihtelevia kokemuksia perhehoitajana toimimisesta, vaikka myös yhteneviä tunteita ja kokemuksia kertomuksista löytyi. Kaikki sijaisvanhemmat yhtä (H3) lukuun ottamatta kokivat purkuun päättyneen sijoituksen kuormittavana, mutta eri syistä. Samoin itse purkautumistilanteen haastateltavat kokivat eri tavoin, mikä vaikutti liittyvän sijoituksen purkamiseen syihin sekä siihen, miten itse käytännön tilanne hoidettiin.

Eryteisesti yksi sijaisäiti koki sijoitetun lapsen lähdön tapahtuneen lapsen kannalta ikävästi.

Siis jälkikäteen ajateltuna se tilanne hoidettiin tosi huonosti... että sen olis voinu hoitaa jotenkin toisin... Että kyllä mä haluan vielä sille joskus selittää ne kaikki asiat, että mistä se johtuu, vaikka kyllähän sille niitä selitettiin... mutta en mä tiedä paljonko se oikeasti pystyi ottaa siitä vastaan ja mitä se ymmärsi. (H1)

Kyseinen sijoitus päättyi hyvin äkisti, vaikka siihen johtaneet ongelmat olivat olleet pinnalla jo jonkin aikaa, ja sijoituksen purkautuminen tuli lapselle yllätyksenä. Vaikka sijaisäiti oli vahvasti sitä mieltä, että sijoituksen päättäminen oli ainut vaihtoehto ja päätös asiasta oli hänen itsensä tekemä, hän poti huonoa omaatuntoa siitä, miten tilanne hoidettiin lapsen kannalta ja koki pettäneensä lapsen luottamuksen. Ongelmista huolimatta lapsesta oli tullut tärkeä perheenjäsen. Sijaisäiti suri myös sijaisperheen biologisen lapsen osaa, kun tämä joutui menettämään

sisarukseksi mieltäneensä ihmisen elämästään, eikä edes saanut tilanteessa kunollista selitystä. Sijaisvanhemmat kokivat tilanteen niin raskaana, että haastattelun aikaan eivät enää halunneet perhehoitajiksi ryhtyä. Yhtenä suurena syynä päätökseen oli biologisen lapsen asema ja sietämätön ajatus siitä, että hän joutuisi kokemaan uudelleen samanlaisen menetyksen elämässään. Haastattelussa tuli kuitenkin vallitsevasta ehdottomuudesta huolimatta esiin pieni ajatus mahdollisesta sijaisvanhemmuudesta biologisen lapsen kasvettua isoksi.

Sijaisäiti koki jääneensä vaille perheen tarvitsemaa tukea sijoituksen purkautumisen aikana ja etenkin esittäessään huolensa sijoituksen aikana, jolloin huolta ei otettu sijaisäidin kokemuksen mukaan vakavasti. Sosiaalityöntekijät vaihtuivat, ja vain heistä yhden kohdalla sijaisäiti koki, että tämä osasi lukea tilannetta.

Mutta siis, yks ainut sossu oli sellanen, jolla oli näkemystä asioista. Etä joka niinku näki tätä asiaa tulevaan. (H1)

Muutaman viikon kuluttua sijoituksen purkautumisesta pidettiin palaveri, jossa olivat mukana sijaisvanhemmat, lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät, uuden sijoituspaikan henkilökuntaa sekä sairaalan hoitohenkilökuntaa. Myöhemmin sijaisperhettä pyydettiin toimimaan tukiperheenä lapselle, ja he olivat haastattelun aikaan edelleen lapsen elämässä mukana. Lapsen ehdoilla, kuten sijaisäiti kertoi.

Myös toisen haastattelun sijoitus päättyi hyvin samalla tavoin kuin edellinen esimerkki. Pitkään jatkuneet ongelmat kulminoituivat äkisti ja johtivat sijoituksen purkautumiseen. Tässä tapauksessa sijaisäiti ei kuitenkaan ollut itse ajatellut, että sijoituksen purkaminen olisi tilanteessa ainoa vaihtoehto. Päinvastoin, sijaisäiti koki ja toivoi, että lapsen saamasta terapiasta olisi apua ja sijoitus voisi jatkua.

Miul oli varma usko ja luottamus, että ajan mittaan se terapia auttaa häntä... miun mielestä hirmu hyvin niinku päästiin siihen, että hän kiintyy minuun, ja mie kiinnyin häneen... Mutt, sitte ku tuli tää, tää sijoituksen, niinku, purku, nii, ee, siinä kohtaa mie koin, että enää ei ymmärretty sitä lapsen hätää. (H4)

Sijaisäiti koki raskaana sen, miten sijoituksen purun jälkeen sijoituspaikan vaihtuessa toiseen myös mahdollisuus lapsen tapaamiseen vaihteli sijoituspaikan mukaan. Välittömästi sijoituksen purkautumista seuranneisiin tapaamisen haasteisiin

sijaisäiti arveli olleen syynä ennen kaikkea väärinymmärryksen, sillä hän oli sanonut sosiaalityöntekijälle, ettei uskalla olla lapsen kanssa yksin tilanteessa, jossa tämä saa tietää sijaishoitopaikan muutoksesta.

...sosiaalityöntekijä ilmeisesti käsitti sen, et mie en niinku uskaltais olenkaan häntä tavata yksin enää sen jälkeen. Että tää oli kyl varmaan kans sellane, ehkä sellane väärinkäsitys tässä. (H4)

Suurimmaksi kuormittavaksi tekijäksi sijaisäiti koki tilanteessa hädän lapsen voinnista, vaikka omatkin tunteet olivat pinnalla.

...Että oli se kyllä nii raastavaa, että mie en... Omalta itteni kannalta mie en sitä ajatellu, että se, se olis ollu niin kauheeta, että mie aikuisena pystyn kyllä täst, niinku selviämään. Mut se tunne, et mitä tää mun laps tarviikaa. Minuu, kiintymyksen kohdetta, ja ei saa tavata, nii se oli ihan kauheeta. No, vieläki ihan koskee sydänalaa ko puhunki siitä. (H4)

Sijaishuoltopaikan vaihtuessa perhehoidosta laitokseen sijaisäiti suri lapsen altistuneen päihteiden käytölle ja muille huonoille kokemuksille, joilta tämä sijaiskodissa olisi voinut välttyä. Hän toivoi, että hän itse ja sijoitettu lapsi olisivat saaneet vielä enemmän tarpeisiin kohdentuvaa apua sijaiskotiin sijoituksen aikana, jolloin sijoituksen olisi ollut mahdollista jatkaa sijaisperheessä.

Muuten sijaisäiti koki sosiaalihuollon toiminnan sijoituksen aikana ja sen jälkeen positiivisena, vaikka saatu apu ei kantanutkaan perhesijoitusta eteenpäin.

Ja niinku, ihan varmasti ton sosiaalityön kauttaki niinni, siält niinku tosi paljo autettii ja tuettiin... Ehkä mie oisin siin kohtaa tarvinnu niinku enemmi vielä tukee... sain kyllä sen sijoituksen jälkee työnohjausta. (H4)

Omaa väsymistään tilanteeseen sijaisäiti ei huomannut lapsen vielä asuessa hänen luonaan. Vasta myöhemmin suruprosessia läpikäydessään hän huomasi olleensa todella väsynyt, ja voimien palautuminen otti kuukausia aikaa.

Sijaisäiti koki sijoituksen purkautuessa surua lapsen puolesta, sekä häpeää ja epäonnistumisen tunteita ja pohti, mitä olisi voinut tehdä toisin. Toisaalta hän ymmärsi tehneensä parhaansa sen tiedon varassa, joka hänellä tilanteessa oli. Hän myös ymmärsi rationaalisesti sen, että sijoituksen purkamisen näin haastavasti

käyttäytyvän lapsen kohdalla oli paras ratkaisu toisten lasten kannalta, vaikka ei olisi halunnut luovuttaa tämänkään lapsen kohdalla.

Sijaisäitiyden haastateltava koki positiivisena asiana raskaista kokemuksista huolimatta.

Minuu luotettiin jopa niin paljon, että miulle annettiin toisen synnyttämä lapsi hoitoon ja kasvatettavaksi... (H4)

Sijaisäitiys jatkui edelleen toisten lasten parissa, ja myös sijaispaikkaa vaihtaneen lapsen kanssa läheinen suhde jatkui haastattelun aikaan lapsen viettäessä toisinaan lomaviikonloppujaan laitospaikasta entisen sijaisäitinsä luona.

Loput sijoituksista päättyivät pidemmän prosessin seurauksena, joten sijaisvanhemmilla oli enemmän aikaa sopeutua ajatukseen. Itse asiassa yksi sijaisvanhemmista halusi purkaa sijoituksen jo vuotta ennen sijoituksen päättymistä. Hän kertoi jo irtisanoneensakin sopimuksen kertaalleen, mutta tätä ei otettu todesta.

Tälle sijaisäidille perhehoitajana toimiminen ei vaikuttanut olleen lainkaan positiivinen kokemus, vaan haasteita riitti paitsi sijoitetun lapsen ja tämän äidin, myös sosiaalihuollon toimesta. Läpi sijoituksen hän koki painostusta sosiaalityöntekijän taholta.

Ja tota, käytiin sit perheneuvolassa, ja sit mä rupesin oleen aika väsynyt tähän sosiaalityöntekijän kanssa tappeluun. (...) Ja sit se, et... tavallaan ... tää sosiaalityöntekijä, se ei oikein ollu mun mielest mun tukena. Mä en saanu työnohjausta. ...Olen pyytänyt työnohjausta tältä sosiaalityöntekijältä. (...) mä haluan palaverin ja siihen sit tää, tän muksun sosiaalityöntekijän... Mä siin suullisesti irtisanouduin, mä sainoin että mä en jaksa enää tätä veivaamista. Ja se et ku mulle luvattiin koulutusta, mä en ikinä saanu. (H2)

Sijaisäiti kertoi haastattelussa jääneensä vaille hänelle kuuluvia vapaapäiviä sekä erinäisiä matkakorvauksia tai käynnistämiskorvauksia sekä joutuneensa paikkansa pitämättömien seikkojen perusteella sosiaalityöntekijän tarkkailun alaiseksi. Ennen sijoituksen purkautumista myös sijoitetun lapsen kanssa alkoi olla kestäättömiä ongelmia, kuten karkailua, eikä sijaisäiti kokenut resurssiensa riittävän jatkuvaan valvontaan. Sijoituksen purkautumisen sijaisäiti koki helpottavana ja totesi, ettei

ole katunut tekemäänsä päätöstä päivääkään eikä aio enää missään tilanteessa ryhtyä perhehoitajaksi.

Neljännän sijoituksen kohdalla lapsen käyttäytymiseen ja neurologisiin haasteisiin liittyvät ongelmat alkoivat hyvin pian sijoituksen jälkeen ja pahenivat koko ajan. Viimein tultiin siihen pisteeseen, että sijoituksen purkamisesta keskusteltiin palaverissa yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Kuitenkin vielä tuolloin sijoitusta päätettiin jatkaa lähinnä siitä syystä, että kesken olleet neurologiset tutkimukset ja hoitojaksot saisivat jatkaa tuttujen ihmisten kanssa. Hyvin sujuneen hoitojakson jälkeen sijaisvanhemmat olivat positiivisin mielin sijoituksen jatkumisen suhteen, mutta ongelmat jatkuivat entistä pahempina ja parin kuukauden kuluttua sijaisvanhemmat totesivat, etteivät voi jatkaa Ramin sijaisvanhempina.

...kun koimme että Ramin suhteen olimme kaikkemme antaneet eikä poika voisi meille jäädä, kerroimme sosiaalityöntekijöille, että emme voi poikaa enää meillä pitää. He ymmärsivät hyvin, olivat kannustavia. Kuuntelivat ja tukivat meitä koko prosessin ajan, oikeastaan sieltä asti, kun Rami meille tuli. (T1)

Poika päätettiin sijoittaa hänelle paremmin soveltuvaan sijaishuoltopaikkaan, joka Ramin tapauksessa oli kodinomainen laitos. Tästä päätöksestä alkoi sopivan sijoituspaikan löytymisen ja perhesijoituksen päättymisen odottelu.

Odottaminen oli väsyttävää, vaikka arki jatkui myös samat vääntämiset pojan kanssa. ...itkimme mieheni kanssa ja sukumme joka koontui, koska oli vaikea myöntää että emme voi auttaa poikaa kun tuntuu että poika ei halua ottaa apuamme vastaan. (T1)

Vaikka päätös sijoituksen purkamisesta oli raskas ja aiheutti surua, ymmärsivät sijaisvanhemmat se olevan ainoa oikea ratkaisu tilanteessa.

Todellisuudessa Rami tarvitsee avukseen ammattilaiset, ihmiset, jotka osaavat toimia tällaisten lasten kanssa ja ymmärtävät mitä tällainen lapsi tarvitsee. (T1)

Kun Ramille löytyi sopiva sijaishuoltopaikka, sijaisvanhemmat veivät pojan sinne itse. Ramille oltiin etukäteen kerrottu muutosta, mutta hän ei ymmärtänyt käsitteen tarkoitusta. Itse muuttotilanne oli rauhallinen ja Rami suhtautui siihen tavalliseen tapansa, eli ei osoittanut ikävää vaan halausten ja lähtöpusujen jälkeen lähti tou-

huamaan omiaan. Sijaisäidin soitellessa muutaman päivän jälkeen kuulumisia, ei Rami ollut kysellyt sijaisvanhempien perään.

Sijaisvanhemmat kokivat sijoituksen purkautumisen helpottavana arjen jatkuessa nyt kotona kevyempänä kahden vuoden rankan jakson jälkeen. Sijaisäiti totesikin, etteivät he olisi tähän sijoitukseen lähteneet, jos olisivat tienneet sijoituksesta päätettäessä minkälainen tie edessä olisi. Hänen mielestään heidän olisi sijaisvanhempina pitänyt luovuttaa jo aikaisemmassa vaiheessa, jopa vuoden aikaisemmin, eikä yrittää väkisin auttaa mahdottomassa tilanteessa. Hän korosti kuitenkin, ettei tunne katkeruutta mistään sijoitukseen tai sen purkautumiseen liittyvistä asioista, vaan kertoi kokemuksen olleen monin tavoin rikastuttava ja yhteistyön eri tahojen ammattilasten kanssa sujuneen loistavasti ja antoi erityisesti kiitosta sosiaalityöntekijälle. Niin ikään hän koki tyytyväisyyttä siitä, että he saivat olla Ramille hetken perhe.

Viidennen, sijoitetun lapsen omaan toiveeseen päättyneen sijoituksen purkautuminen oli rauhallinen. Vaikka toive sijaishuoltopaikan muutokseen tuli lapselta itseltään, tilanne ei tullut yllätyksenä sijaisvanhemmillekaan paitsi lapsen myös sijaisvanhempien kokiessa, ettei perhehoito tarjoa riittävää tukea ja apua tilanteessa, jossa avun tarve on niin suuri.

Sijaisvanhemmat kertoivat sijoituksen purkautumisen sujuneen kaikkineen hyvin, eikä tilanteessa mieltä jäänyt painamaan mikään.

Ei sillee oo negatiivisia kokemuksia, ei sosiaalityöntekijän eikä minkään muunkaan puolelta. Se meni ihan niinku... Se meni sovinnossa maaliin. (H3)

Nii, ja sen lapsen parasta ajatteli silleen, että ku se ite halus apua, nii sai sitä apua sitte. (H3)

Sitä sijaisvanhemmat jäivät pohtimaan, pitääkö lapsi heihin yhteyttä sijoituksen jälkeen, kuten aikaisemmin heille sijoitetut lapset ovat tehneet, samoin myös ne lapset, joille he ovat toimineet tukiperheenä.

Yleensä ottaen sijoitukseen liittyvänä negatiivisena ja kuormittavana asiana sijaisvanhemmat nostivat esiin sosiaalityöntekijöiden suuren vaihtuvuuden.

...ainoa tässäki oli vähä silloin, että kun sossut vaihtu vähän väliä. Sil-
läki oli jo viis sossua siihe ... pariin vuotee. Vai kuusko niitä tais olla,
kahteen vuoteen. ... Kaikki käyä alusta ja alusta ja alusta. (H3)

Muuten sijaisvanhemmat vaikuttivat pitävän perhehoitajana toimimisesta ja ovatkin
sijais- ja tukiperheenä jatkaneet myös tämän purkautuneen sijoituksen jälkeen.

Viimeinen vastanneista sijaisvanhemmista kertoi sijoituksen purkautumisen olleen
surullinen kokemus ja sen verran kuormittava, että perhe kaipasi parantavaa aikaa
ennen kuin uskalsivat ryhtyä uudelleen sijaisperheeksi.

Päätös sijoituksen purkamiseen tuli sijaisvanhemmilta, mutta kun uusi sijaisperhe
lapsille löytyi, se oli sijaisäidille yllättävän raskas asia kestää.

Tilanne oli minulle henkisesti rankka ja olisin halunnut keskeyttää
muutosprosessin, mutta tiesin ettei muuta vaihtoehtoa ollut. (T2)

Myös sijaisperheen biologiselle lapselle sijoitettujen lasten lähtö oli ikävää, koska
hän piti toista lapsista jo sisaruksenaan, eikä ole kiintynyt yhtä vahvasti perhee-
seen sittemmin sijoitettuihin lapsiin.

Tapa, jolla sijaisvanhemmat kertoivat sijoituksen purkautumisesta, vaihteli kertoja-
kohtaisesti. Kahdessa tapauksessa (H1 ja H4) sijoituksen purkautumiseen vaikut-
taneet tapahtumat olivat kyllä kestäneet pitkään, mutta varsinainen purkautumi-
seen johtanut hetki tuli äkisti. Näistä prosesseista kertoessaan sijaisäidit asettuivat
omien tuntemustensa lisäksi vahvasti myös muiden osallisten asemaan. He ker-
toivat sijoitetun lasten ongelmista empaattisesti ja lapsen tunteita ajatellen, vaikka
eivät vähätelleet tilanteen vakavuutta. He myös pohtivat sijoituksen jatkoa miet-
tiessään sijaisperheen muiden lasten tunteita ja asemaa tilanteessa. Toinen sijais-
äideistä (H1) kertoi varsinaisesta sijoituksen päättymisen hetkestä hyvin tunteik-
kaasti ja itkuisasti, kokiessaan pettäneensä sijaislapsen luottamuksen. Myös toi-
nen (H4) sijaisäiti kertoi sijoituksen purkautumisesta vahvoin tunneilmaisuin. Mie-
lenkiintoista on, että kummankin sijoituksen kohdalla kiintymyssuhteen muodos-
taminen sijoitettuun lapseen oli haastavaa lapsen omista vakavien kiintymyssuh-
teen ongelmien takia. Kuitenkin sijaisäidit kertoivat sijoituksen purkautumisen pro-
sessista tavalla, joka kuvaa syvää kiintymystä lapseen.

Samoin kolmannen purkautuneen sijoituksen kohdalla sijoitetun lapsen oli vaikea kiintyä sijaisvanhemiinsa ja kiintymisen haasteet jatkuivat läpi sijoituksen. Silti sijoituksen päättymisestä kertoessaan sijaisäiti (T1) kertoo tekstissään useasti siitä, miten oli poikaan kiintynyt sijoituksen purkamisprosessin aikaan. Hän kertoo raskaasta, pitkästä prosessista, jonka aikana sijaisperhe sai kuitenkin apua ja tukea eri tahoilta. Sijaisäiti kertoo prosessista samaan aikaan tunteikkaasti ja rationaalisesti.

Myös neljännen tapauksen sijaisvanhemmat kertoivat sijoituksen purkautumisen prosessista hyvin asiapitoisesti, vaikka kertomuksessa oli mukana tunteiden ilmaisuja. Sijaisvanhemmat kertoivat kaikkien tahojen kanssa hyvässä yhteistyössä sujuneesta tapahtumasta, jossa ei ollut häviäjiä tai voittajia, eikä ketään kohdeltu väärin.

Viidennen esimerkin sijaisperheeseen sijoitetut lapset eivät olleet sijoituspaikassa pitkään, mutta sijoituksen prosessista se ei sijaisäidin kertoman mukaan tehnyt yhtään helpompaa. Sijaisäiti kertoi henkisesti raskaasta prosessista, jonka hän olisi tunteidensa perusteella keskeyttänyt, mutta joka piti vallitsevien olosuhteiden valossa saattaa päätökseen. Hän oli päättänyt luopua heidän perheeseensä sijoitetuista lapsista ja pitäytyä tuossa päätöksessä (Laurila 2019, 47).

Yhden sijaisvanhemman kohdalla sijoituksen purkautumisen prosessi vaikutti olevan käynnissä koko sijoituksen ajan. Sijoitus alkoi ikään kuin vahingossa pitkittyneen väliaikaisavun vaihtuessa pysyvämmäksi järjestelyksi, mutta sijoitukseen liittyvät haasteet aiheuttivat sen, että ajatus sijoituksen päättymisestä oli ilmassa lähes läpi sijoituksen keston.

...loppujen lopuksi tää muksu asu meillä yli kaks vuotta. Ja mua kysyttiin ensiks et otanks mä kolme viikkoo. (H2)

Sijaisäiti kertoi yrittäneensä purkaa sijoituksen jo vuotta ennen kuin se lopulta purettiin. Sijaisäiti vaikutti erittäin turhautuneelta, pettyneeltä ja vihaiselta byrokraatiin sijoituksen ympärillä sekä viranomaisten toimintaan. Prosessikuvauksessa tuli voimakkaasti esiin asetelma, jossa perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän näkemykset eivät kohtaa, ja perhehoitaja tunsu itsensä väärinymmärretyksi ja kaltoinkohdelluksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Varsinaiset tutkimuskysymykset koskivat tilannetta sijoituksen purkautumisvaiheessa. Kuitenkin jokainen tutkimukseen osallistunut sijaisvanhempi aloitti kertomuksensa joko sijoituksen alkuvaiheesta asti tai melko pitkältä ajalta ennen sijoituksen päättymistä. Niin ollen sijoituksen purkautumista ei voitu erottaa sijoituksesta eikä käsitellä erillisenä tapahtumana. Vaikutti siltä, että vaikka sijoituksen päättyminen olisi lopulta tullut nopeasti ja yllättäen, oli sen taustalla käyty prosessi pitkälinen.

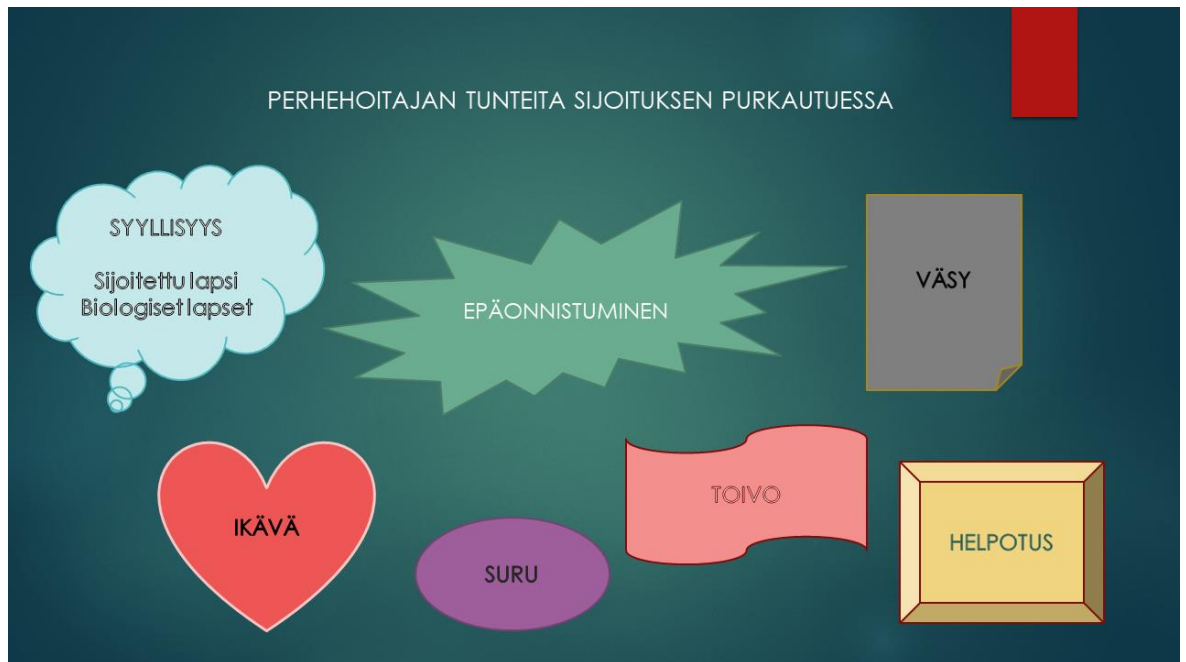
Ensimmäinen tutkimustehtäväni oli selvittää, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet perhesijoituksen katkeamisen. Samoin kuin Khoo ja Skoog (2014, 258) tutkimuksensa tuloksissa totesivat, myös suomalaiset sijaisvanhemmat kokevat monesti syyllisyyttä ja epäonnistumista sijoituksen purkautumisesta, sen syistä huolimatta. Syyllisyyttä kokivat myös useimmat tähän opinnäytetyöhön haastatellut sijaisvanhemmat, mutta keskenään hieman eri syistä toisten kokiessa syyllisyyttä sijoitetun lapsen kohtalosta, toisten biologisten lasten kohtalosta, tai kummastakin. Epäonnistumisen tunteet nousivat myös pintaan, vaikka itesesyytökset eivät muuten niin vahvana olleetkaan.

Muita tunteita, joita sijaisvanhemmat kokivat sijoituksen purkautuessa, olivat suru, pettymys, ikävä ja väsymys, mutta toisaalta myös helpotus ja toivo. Osa koki sijoituksen katkeamisen ja sitä edeltäneen ajan niin raskaana, etteivät halua enää altistaa itseään vastaavanlaiselle kokemukselle.

Vaikka perhesijoituksen katkeamiseen liittyi paljon negatiivisia tunteita, pystyi suurin osa sijaisvanhemmista näkemään sijoituksessa myös hyviä asioita ja kertoivat olevansa onnellisia siitä, että pysyivät tarjota sijoitetulle lapselle hetkeksi perheen. He ymmärsivät saman mistä Laurila (2019, 20) kertoo todetessaan, että myös lyhyt aika toimivassa perheessä myös sijoituksen kriisiytyessä ja päättyessä, voi tarjota lapselle tärkeän mallin perheestä ja siihen sisältyvistä ihmissuhteista sekä antaa korvaamattomia eväitä lapsen tulevaisuuteen.

Kuten näissäkin tuloksissa tuli ilmi, sijaisvanhemmuudessa aktivoituu sen luonteen takia valtava kirjo tunteita, mikä osaltaan auttaa ymmärtämään ja läpikäymään

tapahtunutta kriisiä (Kaskela & Väliavaara 2010, 12). Kuvio 1 tiivistää yleisimmin aineistosta esiin nousseita sijaisvanhempien tunteita sijoituksen purkautuessa.

Kuvio 1. Sijaisvanhempien tunteita sijoituksen purkautuessa.

Toisena tutkimustehtäväni oli selvittää, miten ja millaisesta tapahtumasta sijaisvanhemmat puhuvat kertoessaan purkautumisesta prosessina. Sijaisvanhempien tapa kertoa purkautumisesta sekä prosessin kulusta vaihteli kertojan mukaan. Suuresti vaikuttivat myös sijoituksen päättymiseen johtaneet seikat.

Toisinaan on hankala arvioida, mistä sijoituksen purkautumiseen johtaneet ongelmat ja tilanteen kriisiytyminen johtuvat (Laurila 2019, 21). Haastatteluun osallistuneiden perheiden kohdalla syyt sijoituksen purkautumiselle olivat kuitenkin tiedossa. Ongelmien ilmaantuminen sijoituksen aikajanalla ja sijoituksen purkautumisen prosessien kestot kuitenkin vaihtelivat. Samoin vaihteli se, miten sijaisvanhemmat prosessia kuvasivat.

Suurin osa sijaisvanhemmista kertoi sijoituksen purkautumisen prosessin hyvin tunteikkaasti, joko surun tai kiukun vallassa. Kuvatut prosessit ovat suurimmaksi osaksi raskaita ja pitkiä, vaikka osa sijoituksista tuli päätökseensä äkillisesti. Sijoituksen purkautumisen prosessi ei päättynyt siihen, kun sijoitettu lapsi lähti sijais-

perheestä, vaan prosessin työstäminen jatkui sijaisvanhemman mielessä vielä pitkään tämän jälkeen.

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että moni purkautuneen sijoituksen kokenut perhehoitaja jää sijoituksen jälkeen kovin yksin, kun siihen asti elämään on sijoitetun lapsen lisäksi kuulunut eri tahoja. Näistä sosiaalihuolto on ollut vahvasti edustettuna. Huolimatta siitä miten opinnäytetyön haastatteluun osallistunut sijaisvanhempi sosiaalihuollon roolin sijoituksen aikaan koki, monet heistä olisivat toivoneet vahvempaa tukea sijoituksen päättyttyä. Siihen, mistä tuen vähyyys tai puuttuminen sijoituksen päättyessä johtuu, ei aineiston perusteella voi antaa selkeää vastausta. Syitä voidaan hakea esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta, joka viittaa työn kuormittavuuteen ja resurssien vähyyteen, mistä seuraa se, että ensisijaisesti hoidetaan pakolliset työt. Oli syy mikä tahansa, vaikuttaa se väistämättä sijaisvanhemman kokemukseen sijoituksen purkautuessa, joka vaikuttaa osaltaan siihen, miten perhehoitajana toimimisen mahdollisuus jatkossa nähdään.

Voidaan todeta, että jokainen sijoituksen purkautumisen kokemus on sijaisvanhemmille erilainen, vaikka tapahtumien syyt ja eteneminen olisivatkin keskenään yhteneviä. Syitä lapsen sijoitukselle on useita, samoin sijoituksen purkautumiseen johtavat syyt ovat moninaiset ja mahdollisesti vielä sijoituksen syitä kirjavammat, mikä voidaan todeta myös pienellä otannalla tehdyssä tutkimuksessa. Myös Joensuu ja Sutinen (2016, 32) toteavat, että sijoituksen päättymisen syyt eivät ole yksiselitteisiä eikä varsinaista syytä välttämättä voida osoittaa.

Lastensuojeluun ja perhehoitoon liittyy sijoitetun lapsen ja sijaisvanhempien lisäksi monia ihmisiä, joiden jokaisen persoonallisuus vaikuttaa osaltaan sijoituksen sujumiseen ja kokemuksiin. Samoin jokainen sijaisvanhempi elää ja kertoo sijoituksen ja sen purkautumiseen liittyvistä seikoista omasta persoonastaan ja subjektiivisesta kokemuksestaan käsin. Lisäksi kertomuksen sävy muuttuu sen mukaan, missä vaiheessa sijoituksen purkautumiseen liittyvää kriisiä sijaisvanhempi tapauksesta kertoessaan on, sillä tapahtumiin liittyvät vallitsevat tunteet muuttuvat ajan mittaan (Laurila 2019, 47). Niinpä näiden kokemusten perusteella on vaikea tehdä pitkälle meneviä yleistyksiä sijaisvanhempien tunnetiloista, ajatuksista tai käyttäytymisestä perhesijoituksen purkautuessa. Aineisto avaa kuitenkin edes hiukan sitä valtavaa tunneskaalaa, minkä kanssa sijaisvanhemmat joutuvat toimi-

maan sijoituksen aikana ja etenkin sijoituksen purkautumisen hetkellä, mutta myös sen jälkeen.

Yksikään sijoituksista ei ole toisensa kopio edes yhden ja saman perheen kohdalla. Sijoituksen alkuvaiheessa ei välttämättä ole saatavilla tietoja, joiden merkitys on oleellinen sijoituksen onnistumiselle. Vanha sanonta ”Mikään ei ole niin varmaa kuin epävarma” pitää hyvin paikkansa perhesijoituksenkin kohdalla. Jokainen haastatelluista sijaisvanhemmista teki parhaansa vallitsevissa olosuhteissa, eikä heitä tule syyllistää tapahtuneesta. (Joensuu & Sutinen 2016,92.)

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tekoprosessi on ollut pitkä. Aloitin työn yhdessä työparin kanssa jo vuonna 2016, ja keräsin aineiston yhdessä hänen kanssaan tuon vuoden kevään ja kesän aikana. Teimme yhdessä viisi haastattelua, joista itse litteroin neljä. Valittavasti viidennen haastattelun litteroitu teksti sekä alkuperäinen tallenne jäivät työparilleni, ja sittemmin ne tuhoutuivat, mistä syystä en voinut käyttää kyseistä haastattelua aineistona tässä opinnäytetyössä.

Tämä jäi itseäni harmittamaan ensisijaisesti siitä syystä, etten saanut kaikkien haastatteluun osallistuneiden ääntä kuuluviin, mutta myös siksi, että kyseisillä haastateltavilla oli muihin tutkimukseen osallistuneisiin verrattuna erilainen kokemus sijoituksen purkautumisesta. Siksi analyysin kannalta olisi ollut mielenkiintoista saada myös tämä kertomus mukaan. Lisäksi kyseiseen haastatteluun osallistui kumpikin sijaisperheen vanhemmista, joten analyysivaiheessa käytettävissä ollut aineisto jäi kerätyn koko aineiston melko suppeaan kokonaismäärään nähden huomattavan vajaaksi.

Aineiston keruun ja raportin loppuun kirjoittamisen välillä on ollut pitkä aika, mikä toisaalta on ollut haaste, toisaalta antanut työlle syvyyttä. Koska litteroin tekstit heti haastattelujen jälkeen käyden niitä samalla läpi, ne olivat mielessäni myös aikana, jolloin en aktiivisesti opinnäytetyötä tehnyt. Tuo aika auttoi sisäistämään aineistoa, mikä helpotti analyysin tekoa.

Aineistosta nousi esiin mielenkiintoisia seikkoja esimerkiksi sijaisvanhempien kokemuksista eri sektoreiden välisen yhteistyön suhteen, jotka jäivät opinnäytetyössä tutkittavan teeman ulkopuolelle. Jouduin pidättelemään omaa innostustani, että kykenin rajaamaan nämä asiat ulkopuolelle analyysia tehdessäni (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Vaikka sen jälkeen, kun tämä opinnäytetyö on aloitettu, olen lukenut muutamia sijaisvanhempien kokemuksia käsitteleviä opinnäyte- ja pro gradutasoisia tutkimuksia, näen, jakaen mielipiteen varmasti usean muun kanssa, sijaisvanhempien työn niin tärkeänä, että heidän kokemukstaan ja ajatuksiaan ei voida tuoda esiin liikaa. Tutkimusten kautta sijaisvanhemmat saavat äänensä kuuluviin rikkomatta vaitiolovelvollisuuttaan, ja me muut saamme arvokasta tietoa hei-

dän työstään. Samalla perhehoitajien jaksamisesta ja sijoitusten sujumisesta huolehtivat tahot saavat lisää työkaluja tehtävänsä tueksi.

Keräämäni aineiston perusteella voi olettaa, että tukea ei ole juuri saatavilla sijoituksen purkautuessa. Toivottavasti tilanne ei ole aivan näin synkkä, vaan sijaisvanhemmille on saatavilla tukea myös sijoituksen jälkeen. Ellei, sellaista olisi syytä heille resurssien vähyydestä huolimatta tarjota ja edesauttaa siten perhehoitajien voimaantumista, jotta he voisivat tarjota jatkossa turvallisen kodin jollekin toiselle sijoitetulle lapselle. Toivon, että tämä opinnäytetyö antaa lastensuojelun perhehoidosta vastaaville tahoille näkökulmaa jälkihuollon kehittämiseen myös sijaisvanhemmille.

Hermania (2009, 21) mukaillen, narratiivi ei ole vain ennalta määrättyllä tavalla toisiaan seuraava sarja tapahtumia, vaan yleisön mahdollisuus päästä kokemaan tuo kertojan tärkeänä pitämä kokemus kertomuksen välityksellä. Opinnäytetyötä tehdessäni kiinnostuin kovasti narratiiveista ja niiden käyttämisestä kokemusten työstämisessä, välittämisessä ja tutkimisessa. Koin päässeeni hetkeksi sisälle sijaisvanhempien maailmaan ja koin merkittäväksi sen, että he sallivat minun tehdä niin. Toivon, että pystyin antamaan tämän opinnäytetyön kautta haastatteluun osallistuneille sijaisvanhemmille mahdollisuuden tulla kuulluksi, ja samalla muille sijaisvanhemmille mahdollisuuden vertaistukeen lukiessaan muiden sijaisvanhempien kokemuksia.

LÄHTEET

- Aaltonen, T., Henriksson, L., Tiilikka, T., Valokivi, H. & Zechner, M. 2019. Maise-
ma omaelämäkirjoitusten kerronnallisena resurssina. *Sociologia* 56(3), 266-
281.
- A 29.6.1983/607. Sosiaalihuoltoasetus.
- Araneva, M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Helsinki: Alma Talent.
- Arkimies, K. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki:
Gummerus.
- Back-Kiiänmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät
valmiudet. Teoksessa: J. Ketola (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimil-
lisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 121–144.
- Clark, C. 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia pitkäaikaisessa sijaishoi-
dossa. Teoksessa: A. Becker-Weidman & D. Shell (toim.) Auta lasta kiinty-
mään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön
hoidossa. Suomentaja Liisa Ritanen. Tampere: PT-kustannus.
- Fahlberh, V.I. 2014. *A Child's Journey Through Placement*. London: JKP
- Golding, Kim S. 2014. Hoitava kiintymys – terapeutin vanhemmuus: Käsikirja
kasvattajille ja ammattilaisille. Suomentaja Elina Lätti. Tampere: PT-kustannus
- Hanhinen, M. 2014. Perhehoidosta laitokseen: Perhesijoituksen katkeamisen syi-
tä. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu -
työ. Julkaisematon.
- Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teokses-
sa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet. Helsinki:
WSOYpro, 29–70.
- Helavirta, S. 2016. Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaali-
työntekijöiden kuvaamana. Teoksessa: R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.)
Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 188–
223.
- Herman, D. 2009. *Basic Elements of Narrative*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Hirn, M. 2015. Sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen kiintymyssuhde pitkäaikaisissa
perhesijoituksissa: Sijaisvanhempien kokemusten tarkastelua. Tampereen yli-

- opisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu -työ. Julkaisematon.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hughes, D.A. 2015. Kiintymyskeskeinen perheterapia – vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia. DDP-työkirja. Suomentajat Nina Palmgren ja Liisa Ritanen. Tampere: PT-kustannus.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa: J. Ruuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Hänninen, S. 2016. Rakasta, kärsi ja uskalla. Ryhdyin sijaisäidiksi. Helsinki: Kirjapaja.
- Hänninen, V. 2015. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 168–184.
- Janhunen, T. 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Jyväskylä: Perhehoitoliitto.
- Joensuu, A. & Sutinen, J. 2016. Perheen suojassa. Miten onnistua sijaisperheenä? Helsinki: BoD.
- Kalland, M. 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erikoistilanteissa. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 198–233.
- Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro, 207–216.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikoulun julkaisuja 234.

Kaskela, M. & Väливаara, C. 2010. Ihan iholla – Opas sijaisvanhempien kasvuryhmän ohjaajille. Opas -ja käsikirjat 2/2010. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Ketola, J. 2008. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa: J. Ketola (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–26.

Khoo, E. & Skoog, V. 2014. The road to placement breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care. [Verkkolehtiartikkeli] *Qualitative Social Work*. 13 (2) 255-269. [Viitattu 24.9.2019.] Saatavana: https://www.researchgate.net/profile/Evelyn_Khoo/publication/278196753_The_road_to_placement_breakdown_Foster_parents'_experiences_of_the_events_surrounding_the_unexpected_ending_of_a_child's_placement_in_their_care/links/568cef6908ae153299b841ac/The-road-to-placement-breakdown-Foster-parents-experiences-of-the-events-surrounding-the-unexpected-ending-of-a-childs-placement-in-their-care.pdf

Koivusaari, M. 2013. Sijaisvanhemmuuden myönteiset ja kielteiset kokemukset: Systemattinen kirjallisuuskatsaus. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Julkaisematon.

Laakso, R. "Ne näki musta". Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Tammikuu 2019. [Verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 1.10.2019]. Saatavana: www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: J.Aaltola & R.Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3.uud. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

L 22.9.2000/812 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.

L 13.4.2007/417 Lastensuojelulaki

L 1301/2014 Sosiaalihuoltolaki

L 20.3.2015/263 Perhehoitolaki

Lastensuojelu 2018. 4.6.2019. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 25.9.2019]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

- Lastensuojelun käsikirja. Ei päiväystä. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 25.9.2019]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>
- Laurila, A. 2019. Perhehoidon kipuja. Forssa: T:mi SOTE–psykologiapalvelu.
- Lähteenmäki, M. 2017. Alaikäisten turvapaikanhakijoiden mielenterveyden haasteet. Teoksessa: V. Honkasalo, K. Maiche, Onodera, H., Peltola, M. & Suurpää, L. (toim.) [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Verkkajulkaisu (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 120, Liike. [Viitattu 1.10.2019]. Saatavana: www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisu/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia -sarja 4. Helsinki: Gummerus.
- Paszor, M.E., Hollinger, S.D., Inkelas, M. & Halfon, N. 2006. Health and mental health services for children in foster care: the central role of foster families. *Child Welfare*, 85, 1, 33–56.
- Perhehoitoliitto 2019. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.10.2019]. Saatavana: www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvahemmaksi/sijaisvanhemmuus/miten_sijaisvanhemmaksi_tullaan?-perhehoitoliitto
- Perttula, J. 2009. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteiden tieteenteoria. Teoksessa: J.Perttula & T.Latoma (toim.) Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. 3. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus ja kirjoittajat, 115–162.
- Pösö, T. 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa: R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7–32.
- Rauhala, S-L. & Virokannas, E. 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa: A. Pehkonen & M. Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 235–256.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. 1.-2. p. Helsinki: WSOYpro.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. [Viitattu 2.10.2019] Saatavana: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html

- Sinclair, I., Baker, C., Wilson, K. & Gibbs, I. 2005. Foster Children: Where They Go and How They Get On. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Sinkkonen, J. 2015 a. Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa: J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa: Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 23–39
- Sinkkonen, J. 2015 b. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa: J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa: Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 148–164
- Sinkkonen, J. & Korhonen, L. (toim.) 2016. Pulassa lapsen kanssa. Helsinki: Duodecim.
- Tuomi, J. & Sarajävi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uud. p. Helsinki: Tammi.
- Valkonen, L. 2014. Sijaisvanhemmat. Perhehoitoliitto ry.
- Valkonen, L. & Janhunen, T. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi: Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). [Viitattu 26.9.2019]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131580/URN_ISBN_978-952-302-789-3.pdf?sequence=1
- Vähämä, P. 2008. Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa: Lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona. Lisensiaatin tutkimus. Tampereen yliopisto.
- Välivaara, C. 2010. Sijaisvanhempi ja sijoitetun lapsen tunteet –viikko sijaisperheen arkea päiväkirjojen valossa. Tutkimuksia 1/2010. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
- Yle, uutiset 14.5.2018 [Verkkosivu]. [Viitattu 2.10.2019]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-10200305>
- Yrjänäinen, S. & Ropo, E. 2013. Narratiivisesta opetuksesta narratiiviseen oppimiseen. Teoksessa: E. Ropo & M. Huttunen (toim.). Puheenvuoroja narratiivisuudesta opetuksessa ja oppimisessä. Tampere: TUP.

LIITTEET

Liite 1. Opinnäytetyön informaatiokirje

Liite 2. Haastattelun apukysymykset

LIITE 1 Opinnäytetyön informaatiokirje

Hei!

Olemme kaksi Seinäjoen Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaa, ja teemme opinnäytetyötä perhesijoitusten purkautumisesta sijaisvanhempien kokemana. Purkautumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sijaishuoltopaikan purkamista muutoksen vuoksi.

Toivoisimme saavamme haastatella sijaisvanhempia, joilla on omakohtaista kokemusta asiasta. Mikäli olisitte kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseemme, pyydämme teitä ottamaan yhteyttä sähköpostitse 1.5.2016 mennessä, niin sovitaan haastatteluaika. Haastattelut toteutetaan kasvotusten tai puhelimitse.

Vaihtoehtoisesti voitte kertoa kokemuksistanne haastattelun sijaan myös lähettämällä vapaamuotoisen tekstin sähköpostitse. Toivoisimme tekstin vastaavan siihen, mistä syistä perhesijoitus päättyi, mitä tapahtui ennen sijoituksen päättymistä, että päättymisen jälkeen? Kuinka sijoituksen purkautuminen on vaikuttanut perheeseen ja haluanne toimia jatkossa perhehoitajina? Haastattelussa käsittelemme samoja teemoja.

Tutkimus toteutetaan luottamuksellisesti, ja aineistoa kerätään eri puolilta Suomea. Tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyydet eivät tule ilmi missään vaiheessa. Tekstin voi halutessaan lähettää myös anonyymista sähköpostiosoitteesta. Aineisto säilytetään vain tutkimuksen ajan ja tuhotaan heti sen valmistuttua.

Yhteistyöterveisin,

Heidi Saukko

ja -----

LIITE 2 Haastattelun apukysymykset

HAASTATTELUKYSYMYKSET

- Kuinka pitkään sijoitus kesti ennen purkamista?
- Millaista yhteistyö kokemuksenne mukaan oli sosiaalityöntekijöiden ja biologisten vanhempien kanssa?
- Miten ja missä vaiheessa sijoituksessa ilmeni hankaluuksia? Millaisia ne olivat?
- Minkälaista tukea saitte tai itse hankitte ennen kuin sijoituksen purkamiseen päädyttiin?
- Kuka oli aloitteen tekijä sijoituksen purkamiselle?
- Mikä oli se asia, joka vaikutti lopulliseen päätökseen sijoituksen purkamisesta, ja mitkä koitte tärkeimmiksi syiksi perhesijoituksen päättämiseksi?
- Kuinka sijoituksen purkaminen on vaikuttanut perheeseenne positiivisessa ja/tai negatiivisessa mielessä?
- Miten itse koette sijoituksen purkamisen vaikuttaneen haluanne toimia jatkossa perhehoitajana?

